

# **Cynrychiolaeth pobl Dduon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol yn y gweithlu ysgolion yng Nghymru**

**Adroddiad Cam 3 ac argymhellion terfynol i Lywodraeth Cymru**

**Ben Lester**

**Rachel Price**

**Gorffennaf 2021**

## **Cynnwys**

|    |                                                 |    |
|----|-------------------------------------------------|----|
| 1. | <b>Cyflwyniad</b>                               | 3  |
| 2. | <b>Cyd-destun y prosiect</b>                    | 4  |
| 3. | <b>Ymgysylltu â rhanddeiliaid: methodoleg</b>   | 6  |
| 4. | <b>Ymgysylltu â rhanddeiliaid: canfyddiadau</b> | 9  |
| 5. | <b>Argymhellion</b>                             | 25 |
|    | <b>Cyfeiriadau</b>                              | 30 |
|    | <b>Atodiad Un:</b>                              | 31 |
|    | Cynllun y Prosiect (diweddarwyd Mawrth 2021)    |    |

# 1. Cyflwyniad

- 1.1. Tua dechrau 2020, gofynnodd Llywodraeth Cymru i Gyngor y Gweithlu Addysg wneud darn o waith ymchwil yn ymwneud ag amrywiaeth ethnig y gweithlu ysgolion yng Nghymru, gan adeiladu ar 'adolygiad cyflym o'r dystiolaeth ymchwil gefndirol' blaenorol a wnaed gan yr Athro David Egan.
- 1.2. Ymchwiliodd adroddiad yr Athro Egan (cam un) i recriwtio ymgeiswyr Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol i addysg gychwynnol athrawon (AGA); cadw dilyniant gyrfa ymysg athrawon Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol yn y proffesiwn a'r effaith bosibl y gallai bod â gweithlu mwy amrywiol ei chael ar gyrhaeddiad disgyblion Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol.
- 1.3. Adeiladodd ein hymchwil ni (cam dau) ar waith yr Athro Egan, gan gyflwyno tystiolaeth fanylach, o gofrestr CGA, ynghylch proffil ethnig y gweithlu ysgolion yng Nghymru (gweithwyr cymorth dysgu, athrawon, uwch arweinwyr a phenaethiaid). Ystyriodd hefyd sut yr oedd proffil ethnig y gweithlu ysgolion yn cymharu â phroffil y boblogaeth disgyblion ysgol (gan ddefnyddio data CYBLD) a phoblogaeth ehangach Cymru (ar sail data oddi wrth y Swyddfa Ystadegau Gwladol). At hynny, ystyriodd cam dau hefyd:
  - recriwtio i AGA ac a oes piblinell fwy amrywiol o ymgeiswyr newydd yn dod i'r amlwg;
  - pa fesurau sydd wedi cael eu cymryd hyd yma yng Nghymru (yn genedlaethol ac yn lleol) i gynyddu amrywiaeth;
  - a oes gwersi i'w dysgu o fannau eraill yn y Deyrnas Unedig; a
  - sut mae proffesiynau eraill wedi llwyddo i ddechrau cynyddu eu hamrywiaeth.
- 1.4. Ar sail yr ymchwil hon nododd yr adroddiad cam dau 42 o syniadau polisi a allai, o bosibl, helpu i gynyddu amrywiaeth y gweithlu ysgolion yng Nghymru i Lywodraeth Cymru eu hystyried.
- 1.5. Tua diwedd 2020, comisiynodd Llywodraeth Cymru CGA i wneud darn arall o waith yn y maes hwn (cam 3), gan ganolbwyntio ar siarad â rhanddeiliaid allweddol a gweithio gyda hwy i greu set derfynol o argymhellion i gynyddu nifer yr ymarferwyr Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol sy'n gweithio mewn ysgolion yng Nghymru.
- 1.6. Gwnaethpwyd gwaith helaeth i ymgysylltu â rhanddeiliaid rhwng mis Rhagfyr 2020 a mis Gorffennaf 2021, gan ymwneud ag unigolion a grwpiau (yr oedd y mwyafrif ohonynt o gymunedau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol) o bob rhan o Gymru er mwyn:
  - Trafod y canfyddiadau o adroddiad (cam dau) blaenorol CGA a sut mae'r rhain yn berthynol i brofiadau byw pobl o'r system ysgolion;
  - Cael adborth ar y syniadau polisi sy'n cael eu hawgrymu yn yr adroddiad cam dau – gan gynnwys: a ydynt yn cynnig yr atebion cywir, a oes angen iddynt gael eu gwella, a oes syniadau polisi ychwanegol y dylid eu cynnwys a beth mae angen rhoi blaenoriaeth iddo; a
  - Chyd-lunio rhestr derfynol o argymhellion i Lywodraeth Cymru eu hystyried.
- 1.7. Mae'r adroddiad hwn yn nodi'r themâu a materion allweddol sy'n deillio o'r broses ymgysylltu â rhanddeiliaid ac yn nodi set derfynol o argymhellion sydd wedi cael eu datblygu mewn ymateb i'r cyfweiliadau, grwpiau ffocws a sgysiau anffurfiol a gynhaliwyd.

## 2. Cyd-destun y prosiect

- 2.1. Yn ystod y cyfnod ar ôl cyflwyno'r adroddiad cam dau i Lywodraeth Cymru, tua dechrau mis Mai 2020, daeth pryderon ynghylch hiliaeth, anghydraddoldeb a chynrychiolaeth yn fwyfwy amlwg yn fyd-eang ac mewn trafodaethau cyhoeddus yng Nghymru.
- 2.2. Arweiniodd lladd George Floyd yn America ar 25 Mai 2020 at brotestiadau ledled y byd yn erbyn creulondeb yr heddlu, hiliaeth a diffyg atebolrwydd (gan gynnwys mewn trefi a dinasoedd ar draws Cymru), ac ar yr un pryd tynnodd yr effaith anghymesur o uchel mae Covid-19 yn ei chael ar gymunedau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol sylw at effaith anghydraddoldebau hiliol yng nghymdeithas Prydain. Gyda'i gilydd creodd y ffactorau hyn ffocws newydd ar fudiadau megis Black Lives Matter (BLM) a rhoesant hwb i drafodaeth frwd yn y Deyrnas Unedig am natur a chanlyniadau anghydraddoldeb hiliol ac etifeddiaeth yr ymerodraeth Brydeinig.
- 2.3. Ym mis Mehefin 2020, cynhyrchodd 'is-grŵp economaidd gymdeithasol' grŵp cyngorol Iechyd BAME Prif Weinidog Cymru ar COVID-19, dan gadeiryddiaeth yr Athro Emmanuel Ogbonna, o Brifysgol Caerdydd, adroddiad a dynnodd sylw at brofiadau byw o hiliaeth a gwahaniaethu yng Nghymru. Nododd yr adroddiad hefyd anghydraddoldebau strwythurol yng nghymdeithas Cymru, gan gynnwys bylchau cyrhaeddiad sylweddol mewn addysg, ac argymhellodd y dylai addysgu hanes pobl Dduon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol fod yn orfodol yn y cwricwlwm i Gymru (Ogbonna, 2020).
- 2.4. Ym mis Gorffennaf 2020, penododd Llywodraeth Cymru yr Athro Charlotte Williams OBE, i arwain y Gweithgor Cymunedau, Cyfraniadau a Chynefin Pobl Dduon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol yn y Cwricwlwm Newydd. Cynhyrchodd y gweithgor ei adroddiad terfynol ym mis Mawrth 2021, a nododd amrywiaeth o argymhellion ynghylch integreiddio 'themâu a phrofiadau' yn ymwneud â chymunedau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol i'r gwaith o addysgu'r cwricwlwm ysgol newydd. Roedd yr argymhellion hyn yn canolbwyntio ar gyfleoedd ac adnoddau dysgu proffesiynol, a chyhoeddodd Llywodraeth Cymru gyllideb o £500,000 ar gyfer 2021-22 i gynorthwyo â'r gwaith o'u gweithredu (Llywodraeth Cymru 2021a).
- 2.5. Yn 2021 hefyd cyhoeddwyd Cynllun Gweithredu Cydraddoldeb Hiliol drafft Llywodraeth Cymru, 'Cymru Wrth-hiliol' (Llywodraeth Cymru 2021b). Mae'r Cynllun Gweithredu yn gosod nifer o nodau sy'n berthnasol i'r darn hwn o waith, gan gynnwys:
  - gweithlu sector cyhoeddus sydd 'o leiaf yn cynrychioli'r boblogaeth a wasanaethir ganddo yn briodol';
  - uwch-dimau arwain a Byrddau cyrff cyhoeddus sy'n gynrychioladol ac yn gynhwysol; a
  - cyrff cyhoeddus yn defnyddio eu grym gwario i wella arweinyddiaeth a chynrychiolaeth ar draws y sector cyhoeddus, y sector preifat a'r trydydd sector.
- 2.6. Mae'r Cynllun Gweithredu Cydraddoldeb Hiliol hefyd yn nodi pa mor bwysig yw gweithlu mwy cynrychioladol yn ysgolion Cymru, gan osod nod penodol o wella amrywiaeth y gweithlu addysgu, yn ogystal â nodau eraill yn ymwneud â:
  - gwella profiadau dysgwyr ac athrawon Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol mewn ysgolion, trwy fabwysiadu ymagwedd gynhwysol a gwrth-hiliol at addysgu a phrofiad ysgol;
  - gwreiddio dysgu proffesiynol gwrth-hiliol; a
  - gwella dealltwriaeth o amrywiaeth a hiliaeth yn y sector addysg ehangach.

- 2.7. Yn nodedig iawn, yng nghyd-destun yr adroddiad hwn, mae Llywodraeth Cymru hefyd yn gwneud ymrwymiad yn y Cynllun Gweithredu Cydraddoldeb Hiliol i ddatblygu strategaeth a chynllun gweithredu erbyn mis Medi 2021 i gynyddu nifer yr ymarferwyr yn y gweithlu addysgu o grwpiau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol 'a chynnwys grwpiau eraill sydd wedi'u tangynrychioli'.
- 2.8. Cafodd yr argymhellion mewn perthynas ag addysg yn y Cynllun Gweithredu Cydraddoldeb Hiliol eu datblygu gyda chymorth Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru a gynhyrchodd adolygiadau o'r dystiolaeth i Lywodraeth Cymru ar *Wella Cydraddoldeb Hiliol ym maes Addysg a Gwellu Cydraddoldeb Hiliol ym maes Cyflogaeth ac Incwm*. Ystyriodd yr ail sut y gellid newid arferion recriwtio er mwyn cynyddu cynrychiolaeth pobl Dduon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol yn y gweithle a mesurau y gellid eu cymryd i fynd i'r afael â gwahaniaethu yn y gweithle.
- 2.9. Nododd adroddiad y Ganolfan ar faes addysg gyfres o argymhellion ar gyfer recriwtio gweithlu addysgu amrywiol ac ar gyfer hyfforddiant a datblygiad proffesiynol. Bwydodd y rhain i mewn i'r Cynllun Gweithredu Cydraddoldeb Hiliol hefyd ac roeddent wedi'u halinio i raddau helaeth â'r syniadau polisi a nodwyd yn adroddiad cam dau CGA (cyfweiliad â'r Ganolfan).
- 2.10. Hefyd mae Llywodraeth Cymru wedi comisiynu academyddion o Brifysgol Metropolitan Caerdydd i wneud rhagor o waith ymchwil i recriwtio myfyrwyr Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol i addysg gychwynnol athrawon a'r proffesiwn addysgu yng Nghymru a disgwylir i ganfyddiadau'r astudiaeth hon gael eu cyhoeddi ym mis Gorffennaf 2021.
- 2.11. Yn y cyd-destun hwn, cydnabu llawer o'r rhanddeiliaid a gymerodd ran yn y gwaith ymchwil fod penderfyniad Llywodraeth Cymru i gomisiynu gwaith yn ymwneud â mater amrywiaeth yn y gweithlu ysgolion yn angenrheidiol ac yn amserol. Yn wir, o'r holl negeseuon a gyflëwyd i'r tîm ymchwil, yr un gliraf a gawsom oedd mai **nawr yw'r adeg am newid ystyrion**.

### 3. Ymgysylltu â rhanddeiliaid: methodoleg

- 3.1. Ers dechrau'r gwaith ar gam tri ym mis Rhagfyr 2020, rydym wedi gwrandao ar farn amrywiaeth fawr o randdeiliaid, o gymunedau amrywiol o bob rhan o Gymru. Mae hyn wedi caniatáu inni ymchwilio i brofiad byw pobl o'r system ysgolion yng Nghymru, eu meddyliau ar pam nad yw'r gweithlu ysgolion yn ddigon amrywiol a'u meddyliau ar sut y gellid newid hyn.
- 3.2. Mae'r sgysiau sydd wedi cael eu cynnal wedi ein galluogi ni i gael adborth gwerthfawr ar y materion a godwyd yn ein hadroddiad Cam 2, a'r syniadau polisi cychwynnol a nodwyd ynddo.
- 3.3. Gwnaethpwyd y gwaith ymgysylltu â rhanddeiliaid trwy gyfres o gyfarfodydd a chyfweliadau wyneb yn wyneb â rhanddeiliaid allweddol a grwpiau ffocws (a hwyluswyd gan CGA a phartneriaid allanol) oedd wedi'u cynllunio i gael barn cymunedau amrywiol o bob rhan o Gymru. At hynny, cawsom sylwadau ysgrifenedig oddi wrth nifer o grwpiau ac unigolion eraill nad oedd modd inni siarad â hwy yn uniongyrchol. Rhoddir isod ragor o fanylion am y rhai a gymerodd ran yn y broses hon.

#### Cyfarfodydd a chyfweliadau â rhanddeiliaid

- 3.4. Dechreuodd y cyfweliadau â rhanddeiliaid ym mis Rhagfyr 2020 ac maent wedi caniatáu i CGA rannu, trafod (a chael adborth ar) yr adroddiad ac argymhellion cam dau, er mwyn deall sut mae'r materion a nodwyd yn ymwneud â phrofiad byw pobl o'r system ysgolion yng Nghymru ac i drafod syniadau polisi ychwanegol.
- 3.5. Hefyd cafodd cyfarfodydd gyda rhai o'r rhanddeiliaid allweddol (gan gynnwys sefydliadau megis Race Council Cymru, Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth, Tîm Cymorth Ieuenctid Ethnig ac ati) eu defnyddio i geisio cyngor ynghylch a oedd grwpiau neu unigolion penodol eraill y dylem siarad â hwy fel rhan o'n gwaith ymchwil.
- 3.6. Cafodd CGA ei wahodd hefyd i fynd i gyfarfodydd rhai grwpiau a sefydliadau eraill sydd â diddordeb arbennig ym mhwnc yr ymchwil (BAMEd Wales Network, y Bwrdd Cynghori Recriwtio a Chadw Athrawon) a grŵp cyflawniad lleiafrifoedd ethnig awdurdodau lleol Cymru (MEALA).
- 3.7. Rhoddir rhestr o'r cyfarfodydd rhanddeiliaid a gynhaliwyd a'r rhai a ddaeth iddynt yn Nhabl Un ar y dudalen nesaf. **Dylech nodi bod y rhestr hon wedi cael ei golygu gan nad oedd rhai o'r unigolion ac ysgolion y siaradasom â hwy yn dymuno cael eu henwi'n gyhoeddus.**

#### Grwpiau Ffocws

- 3.8. Hefyd cynhaliwyd nifer o grwpiau ffocws, er mwyn ehangu'r ystod o randdeiliaid Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol o bob rhan o Gymru a gymerodd ran yn y broses ac er mwyn sicrhau y gallem siarad â rhai grwpiau ac unigolion penodol.
- 3.9. Gofynnwyd i'r cyfranogwyr rannu eu 'profiadau byw' personol o'r system ysgolion yng Nghymru, yn ogystal ag ymateb i'r materion ehangach a godwyd gan ganfyddiadau CGA ar gynrychiolaeth yn y gweithle a'r atebion polisi posibl a allai helpu i sicrhau newid. Cynhaliwyd y grwpiau ffocws ar Zoom a Teams ac roeddent wedi'u bwriadu i gael meddyliau a barn pobl mewn fforwm agored a hamddenol. Er mwyn helpu i gyflawni hyn (ac yn unol ag argymhelliad nifer o'r rhai a gymerodd ran yn rhai o'r cyfweliadau cynnar gyda rhanddeiliaid), defnyddiwyd partneriaid allanol i drefnu a hwyluso dau o'r grwpiau ffocws.

**Tabl 1: Cyfweiliadau a chyfarfodydd gyda rhanddeiliaid**

| Dyddiad             | Grŵp / sefydliad                                                                                              | Cyfranogwyr                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|---------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Rhagfyr 2020</b> | Gweithgor Cwricwlwm – hanes pobl Dduon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol, hanes Cymru a Chynefin                 | Yr Athro Charlotte Williams, Chantelle Haughton                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|                     | Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth                                                                               | Sunil Patel, Ravina Croft                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|                     | Uzo Iwobi – Cynghorydd i Lywodraeth Cymru (hefyd Race Council Cymru a Chanolfan Gymunedol Affricanaidd Cymru) | Uzo Iwobi                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|                     | Tîm Cymorth Ieuencid Ethnig                                                                                   | Ginger Wiegand                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| <b>Ionawr 2021</b>  | Race Council Cymru                                                                                            | Kay Denyer, Patience Bentu                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|                     | Race Equality First                                                                                           | Aliya Mohammed                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|                     | Fforwm Hil Cymru Llywodraeth Cymru                                                                            | Hannah Fisher, Ayanna Mathurine, Usha Ladwa-Thomas                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|                     | BAMEed Wales Network                                                                                          | Dr Susan Davies, Chantelle Haughton, Julia Longville, Kin Yu, Daniel Wilson, Julian Konten, Rhia Gibbs, Yvonne Murphy, Sarah Hough, Uzo Iwobi, Abu Bakr Madden Al-Shabazz, Gwyn Thomas, Donna Ali (ac eraill)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| <b>Chwefror</b>     | Bwrdd Cyngori Recriwtio a Chadw Athrawon                                                                      | John Gardner (Prifysgol Stirling), Sue Davies (Academi Genedlaethol ar gyfer Arweinyddiaeth Addysgol), Matthew Evans (Ysgol Gymraeg Ystalyfera Bro Dur), James Kent (Gwasanaeth Cyflawni Addysg), Sarah Lewis (Estyn), Hayden Llewellyn (CGA), Huw Owen (Is-adran Effeithiolrwydd Ysgolion, Llywodraeth Cymru), Kevin Palmer (Addysgeg, Arweinyddiaeth a Dysgu Proffesiynol, Llywodraeth Cymru), Huw Powell (Mary Immaculate High School), Suzanne Sarjeant (Ysgol Gynradd Pencoed), Elaine Sharpling (Prifysgol Cymru Y Drindod Dewi Sant) |
| <b>Mawrth</b>       | CCAUC                                                                                                         | Jane Johns, Sheridan Nott, Savanna Jones, Cliona O'Neill, Steven Williams                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|                     | Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru                                                                               | Manon Roberts, Jack Price                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <b>Mai</b>          | Travelling Ahead <sup>1</sup>                                                                                 | Trudy Aspinwall, Rhiannon Jones                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|                     | Promote Equality / Apex Education                                                                             | Rachel Clarke (Dirprwy Bennaeth, Mitchel Brook Primary School, London Borough of Brent)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|                     | Ysgol Gynradd Maendy, Casnewydd                                                                               | Jo Cueto (Pennaeth)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|                     | Ysgol Uwchradd Fitzalan, Caerdydd                                                                             | Cath Bradshaw (Pennaeth), Judith Rees (Pennaeth Cynorthwyol)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| <b>Mehefin</b>      | Prifysgol Metropolitan Caerdydd, Ysgol Addysg                                                                 | Dr Susan Davies, Chantelle Haughton                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| <b>Gorffennaf</b>   | Cyflawniad Lleiafrifoedd Ethnig, Awdurdodau Lleol                                                             | Jacqui Starples (Llywodraeth Cymru), Olwen Evans, Aleksandra Zyniewicz, Mark New, Rhian Park, Julie Stapleton, Lisa Davies, Catherine Davies, Pam Cole, Roz Mannix, Sarah Court, Annette Thomas, Helen Wharton, Caroline Hodson, Heather Thomas, Sandra Saif, Katherine Roberts, Sian Williams, Victoria Owens                                                                                                                                                                                                                              |
|                     | Y Brifysgol Agored                                                                                            | Sarah Roberts (Cydgysylltydd Partneriaethau)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |

<sup>1</sup> Sefydliad sy'n gweithio gyda phobl ifanc a theuluoedd o gymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr

**Tabl 2: Grwpiau ffocws rhanddeiliaid**

| Dyddiad       | Manylion y grŵp                                                              | Y rhai a gymerodd ran                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | Hwylusydd / Hwyluswyr                                 |
|---------------|------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|
| Chwefror 2021 | Sefydliadau Addysg Uwch                                                      | Cynrychiolwyr o'r holl bartneriaethau AGA (Prifysgol De Cymru, Aberystwyth, Met Caerdydd, CaBan, Prifysgol Cymru Y Drindod Dewi Sant, y Brifysgol Agored, Prifysgol Abertawe) a CCAUC<br>Lisa Taylor, Matt Hayes (Prifysgol De Cymru), Alwyn Ward (Aberystwyth), Sarah Buckley, Kin Yu, Dr Susan Davis, Chantelle Haughton, Aylwin Yafele (Met Caerdydd), Dr Alison Glover, Christopher Williams (y Brifysgol Agored), Emma Spacey (Abertawe), Jeremy Griffiths, Rhian Tomos, Gillian Pritchard, Richard Wigzell, Gaynor Mew (CaBan/Bangor), Rachel Bendall (Prifysgol Cymru Y Drindod Dewi Sant), Savanna Jones (CCAUC) | Ben Lester - CGA                                      |
| Mawrth 2021   | Grŵp rhanddeiliaid cymysg                                                    | Neil Butler (NASUWT), Charlotte Amoss – Uwch Swyddog Polisi Cynhwysiant ac Ymgysylltiad a Gill James - Arweinydd Cyflawniad (y ddwy o Gyngor Caerdydd)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | Ben Lester - CGA                                      |
| Ebrill 2021   | Ymarferwyr addysg Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol presennol <sup>2</sup> | Ravi Baksh, Samina Khan, Taurai NDoro, Bernice Edogiawerie                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Ravina Croft - Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth)       |
| Mehefin 2021  | Cynrychiolwyr cymunedau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol                  | Kelechi Davies, Bernice Edogiawerie, Hazel Lim, Soraya Cordle, Lilian Martin, Molara Awen, Reggie Al-Haddi, Nirushan Surdasan, Shoruk Nekeb, Jocelyn Okonkwo                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Patience Bentu / Hadassah Radway - Race Council Cymru |

#### Sylwadau ysgrifenedig

3.10. Nid oedd nifer o'r sefydliadau ac unigolion yr oeddem wedi gobeithio siarad â hwy yn ystod y prosiect wedi gallu cymryd rhan yn y grwpiau ffocws neu'r cyfarfodydd. Felly rhoesom gynnig i'r holl sefydliadau hyn gyflwyno sylwadau ar yr adroddiad ac argymhellion cam dau trwy e-bost. Cafwyd sylwadau ysgrifenedig oddi wrth y canlynol:

- Y pwyllgor rheoli ar gyfer Black History Wales 365 (crynodeb o bwyntiau allweddol o drafodaeth y grŵp ynghylch adroddiad Cam 2 CGA);
- Comisiynydd Plant Cymru (sylwadau a anfonwyd trwy e-bost);
- Yr Athro Emmanuel Ogbonna – cyd-arweinydd y Grŵp Llywio a ddatblygodd y Cynllun Gweithredu Cydraddoldeb Hiliol a Chadeirydd yr is-grŵp economaidd gymdeithasol (sylwadau a anfonwyd trwy e-bost)
- Dr Dafydd Trystan, Cofrestrydd ac Uwch Reolwr Academaidd, Coleg Cymraeg Cenedlaethol (sylwadau a anfonwyd trwy e-bost).

<sup>2</sup> Trefnwyd ar ran CGA gan SRTRC, bwriadwyd i hwn gynnwys athrawon a gweithwyr cymorth dysgu Lleiafrifoedd Ethnig presennol ond oherwydd anhawster wrth gael gafael ar bobl i gymryd rhan yn y pen draw roedd yn cynnwys un athro, ynghyd â thri aelod o staff Addysg Bellach â phrofiad uniongyrchol neu anuniongyrchol o'r system ysgolion.

## 4. Ymgysylltu â rhanddeiliaid: canfyddiadau

- 4.1. Roedd y cyfweiliadau, sgysiau a grwpiau ffocws a gynhaliwyd (a'r sylwadau ysgrifenedig a ddaeth i law) yn ymdrin ag amrywiaeth fawr o bynciau yn ymwneud ag amrywiaeth y gweithlu ysgolion yng Nghymru, o wybodaeth gyd-destunol (gan gynnwys tystiolaeth bersonol) oedd yn tanlinellu ymhellach bwysigrwydd datblygu gweithlu ysgolion mwy amrywiol, i drafodaethau manwl am bolisiau penodol a allai helpu i gyflawni hyn.
- 4.2. Roedd pawb a gymerodd ran yn yr ymgynghoriad yn cytuno bod datblygu gweithlu ysgolion mwy amrywiol yn amcan pwysig a rhoddwyd croeso helaeth i adroddiad 2020 (Cam 2) CGA. Dywedodd nifer o randdeiliaid fod yr ymchwil a'r ystod o syniadau polisi a nodwyd ynddi yn 'gynhwysfawr'.
- 4.3. Mynegodd y mwyafrif sylweddol o'r rhai a roddodd sylwadau ar yr opsiynau polisi yn yr adroddiad gefnogaeth i fwrw ymlaen â'r rhan fwyaf neu bob un ohonynt a dadleuodd llawer fod angen gweithredu ar fyrder. Yn wir, **nododd nifer o gyfranwyr eu bod hwy (a chymunedau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol yn gyffredinol) yn blino ar gael ceisiadau i gymryd rhan yn yr hyn a welwyd fel cyfres 'ddiddiwedd' o ymgynghoriadau, holiaduron a grwpiau ffocws a phwysleisiasant eu bod eisiau gweld gweithredu yn awr** (grŵp ffocws Race Council Cymru).
- 4.4. Rhoddodd nifer fach o randdeiliaid sylwadau ar y nifer o opsiynau polisi (42) a nodwyd yn yr adroddiad cam dau, gan gynnwys rhai Penaethiaid a ddaeth i gyfarfod y Bwrdd Cyngori Recriwtio a Chadw Athrawon ym mis Chwefror 2021. Dadleuodd nifer o gyfranwyr efallai y bydd angen rhoi blaenoriaeth i nifer lai o gamau gweithredu yn argymhellion terfynol CGA i Lywodraeth Cymru, er mwyn sicrhau y rhoddir blaenoriaeth a sylw i'r problemau mwyaf sylfaenol. I'r gwrthwyneb, fodd bynnag, ar draws y broses ymgynghori ychydig iawn o'r syniadau polisi gwreiddiol a gafodd eu beirniadu'n benodol neu eu nodi fel rhai y byddai'n amhriodol bwrw ymlaen â hwy.
- 4.5. Rhoddwyd croeso helaeth i'r ffordd yr oedd yr opsiynau polisi yn yr adroddiad cam dau wedi'u trefnu o dan 'themâu'. Mae'r argymhellion polisi wedi cael eu hailstrwythuro er mwyn cyfleu set eglur o flaenoriaethau – sydd wedi'u trefnu o gwmpas 10 argymhelliad craidd y gellir cyflawni'r canlyniadau a ddymunir trwyddynt
- 4.6. Yn yr adroddiad hwn, ceir crynodeb o'r negeseuon allweddol o'r ymarfer ymgynghori â rhanddeiliaid (isod). Mae'r adborth wedi cael ei drefnu o gwmpas y themâu allweddol canlynol a ddaeth i'r amlwg:
  - Maes Un: Newid diwylliant ysgolion a herio hiliaeth;
  - Maes Dau: Cwricwlwm;
  - Maes Tri: Hyrwyddo gyrfaedd mewn ysgolion a'r angen i ymgysylltu'n gynnar;
  - Maes Pedwar: Addysg Gychwynnol Athrawon (AGA);
  - Maes Pump: Sicrhau bod ein hysgolion yn cynnig cyfleoedd ardderchog o ran gyrfa i bawb; a
  - Maes Chwech: Mesur cynnydd a datblygu arbenigedd.
- 4.7. Rydym wedi defnyddio'r themâu hyn i helpu i siapio a llywio ein hargymhellion polisi terfynol a thynnir sylw at yr ymyriadau polisi perthnasol ym mhob un o'r adrannau (cyn iddynt gael eu nodi'n llawn ym Mhennod 5).

## Maes Un: Newid diwylliant ysgolion a herio hiliaeth

- 4.8. Y maes yr oedd rhanddeiliaid wedi'i nodi amlaf fel yr un pwysicaf i'w flaenoriaethu, er mwyn datblygu gweithlu ysgolion mwy amrywiol yn ethnig, oedd sicrhau bod unigolion o gymunedau amrywiol yn cael profiadau cadarnhaol yn yr ysgol fel dysgwyr.
- 4.9. Dadleuodd Neil Butler (NASUWT) y byddai'r rhan fwyaf o'r athrawon sy'n gweithio mewn ysgolion yng Nghymru wedi cael profiadau cadarnhaol o'r ysgol fel disgyblion, a fyddai wedi eu hysgogi i fod eisiau dychwelyd fel athrawon. Fodd bynnag, er i rai cyfranwyr sôn am brofiadau cadarnhaol o fynd i ysgolion yng Nghymru (pobl iau oedd y rhain gan fwyaf, oedd wedi mynd i ysgolion mewn cymunedau amrywiol), dywedodd llawer o randdeiliaid wrthym am brofiadau negyddol (a thrallodus iawn yn aml) yr oeddent hwy, eu ffrindiau, eu teuluoedd a'u cymunedau wedi eu cael mewn ysgolion yng Nghymru.
- 4.10. Roedd llawer o'r profiadau y soniwyd amdanynt yn symptomatig o hiliaeth strwythurol a disgrifiodd nifer o'r bobl y siaradasom â hwy rai ysgolion yng Nghymru fel 'sefydliadol hiliol'. (Cyfranogwr yng ngrŵp ffocws Race Council Cymru, cyfweiliad Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth ac ati).
- 4.11. Dywedodd nifer o randdeiliaid wrthym fod llawer o hiliaeth yn dal i gael ei 'goddef' ac nad yw hiliaeth gan ddisgyblion 'yn cael ei herio' yn aml mewn llawer o ysgolion.
- 4.12. Pwysleisiodd cyfranwyr fod disgyblion sy'n profi neu'n gweld hiliaeth, neu'n gweld digwyddiadau hiliol yn cael eu trin mewn modd annigonol, yn annhebygol iawn o weld dyfodol iddynt hwythau yn gweithio mewn system o'r fath. Nodwyd bod hyn yn arbennig o berthnasol mewn perthynas â disgyblion duon (yn arbennig bechgyn duon, sy'n anghymesur o debygol o gael eu gwahardd o ysgolion) a'r rhai o gymunedau sipiwn a theithwyr, gan y bobl y siaradasom â hwy (cyfarfod BAMEed Wales Network a chyfarfod Travelling Ahead).
- 4.13. Hefyd soniodd nifer o randdeiliaid oedd â phrofiad o weithio mewn ysgolion yng Nghymru am broblemau gyda diwylliant ysgolion mewn perthynas â'r ffordd yr oeddent hwy a'u cydweithwyr Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol wedi cael eu trin yn y gweithle. Er enghraifft, roedd rhai ymarferwyr wedi teimlo'n anghyfforddus ynghylch materion penodol megis a oedd cyfleusterau gweddio addas ar gael iddynt. Yn fwy cyffredinol, cyfeiriodd nifer o randdeiliaid at ddiwylliannau 'clicaid' yn y gweithle lle gwnaethpwyd iddynt deimlo fel pobl o'r tu allan (grŵp ffocws Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth).

### Dysgu proffesiynol

- 4.14. Dadleuodd nifer o randdeiliaid nad oedd mentrau megis ei gwneud yn ofynnol i staff ysgolion fynd i sesiynau hyfforddiant untro (ar bynciau megis 'amrywiaeth a chynhwysiant' neu 'ragfarn ddjarwybod') yn cyfateb i faint a chymhlethdod y broblem sy'n bodoli mewn llawer o ysgolion yng Nghymru (cyfarfod BAMEed Wales Network).
- 4.15. Cafodd y syniad o ddarparu hyfforddiant generig ar faterion yn ymwneud â hil ac amrywiaeth ei feirniadu hefyd gan nifer o'r cyfranogwyr, gan gynnwys Pennaeth ysgol uwchradd y siaradasom ag ef (a ddadleuodd yn gryf hefyd yn erbyn defnyddio cyrsiau ar-lein yn y maes hwn). Barnwyd nad oedd darpariaeth o'r fath yn gallu diwallu anghenion penodol ysgolion ar draws Cymru, lle mae amrywiadau mor sylweddol yn nhermau'r canlynol: pa mor dda y maent ymdrin â'r materion hyn eisoes; maint a natur yr amrywiaeth ethnig yn yr ysgol a'r ardal; faint o amrywiaeth ethnig sydd ymysg staff yr ysgol, ac ati.

- 4.16. Dadleuodd nifer o randdeiliaid o blaid rhaglenni wedi'u teilwra (a hefyd parhaol) o ddysgu proffesiynol i holl staff ysgolion ar faterion yn ymwneud â hiliaeth ac amrywiaeth. Gallai darpariaeth o'r fath gynnwys hyfforddiant mewn meysydd megis ymwybyddiaeth o amrywiaeth a rhagfarn ddarwybod ond byddai'n symud y tu hwnt i ymagweddau presennol a all fod yn 'arwynebol' a chanolbwyntio ar helpu ysgolion i feithrin dealltwriaeth soffistigedig o faterion pwysig, cysyniadau ac agweddau perthnasol ar hanes. (cyfarfod BAMEed Wales Network, cyfweiliad â Rachel Clarke, cyfweiliad â Met Caerdydd).
- 4.17. Dadleuwyd hefyd y dylai dysgu proffesiynol gael ei deilwra i gyd-fynd ag amgylchiadau penodol ysgolion unigol (megis pa mor amrywiol yw'r disgyblion a pha grwpiau ethnig sy'n cael eu cynrychioli) ac i gyd-fynd ag anghenion timau unigol mewn ysgolion, gan gynnwys trwy ddarparu cymorth pwrpasol i dimau uwch reolwyr, er mwyn adlewyrchu eu rôl arwyddocaol wrth ddarparu arweinyddiaeth, arfer pwerau gwahardd, ac ati (cyfweiliad â Rachel Clarke, cyfweiliad â Met Caerdydd).
- 4.18. Disgrifiodd un rhanddeiliad ddysgu proffesiynol llwyddiannus yn y maes hwn fel rhywbeth a fyddai'n cael ei wreiddio ym mhopeth mae ysgolion yn ei wneud, yn hytrach na dim ond 'ymarfer ticio blychau' (Pennaeth mewn cyfarfod â'r Bwrdd Cynghori Recriwtio a Chadw Athrawon).

#### Dysgu gan ysgolion sy'n gwneud pethau'n dda

- 4.19. Er i randdeiliaid dynnu sylw at broblemau difrifol iawn o ran y ffordd mae ysgolion yng Nghymru'n trin amrywiaeth a'r ffordd mae disgyblion Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol wedi cael (ac yn dal i gael) eu trin, roedd cyfranogwyr yn awyddus hefyd i dynnu sylw at enghreifftiau o arferion da, lle mae ysgolion wedi llwyddo i ddatblygu diwyllianau cynhwysol lle mae pawb yn teimlo bod croeso iddynt a'u bod yn cael eu hannog i gyflawni eu potensial.
- 4.20. Yn ystod ein gwaith ymchwil soniwyd am nifer fach o ysgolion cynradd ac uwchradd gan randdeiliaid (gan gynnwys rhai o'u cyn-ddisgyblion) y siaradasom â hwy fel rhai oedd yn cynnig enghreifftiau cadarnhaol o sut i ymgysylltu â myfyrwyr o gymunedau hynod amrywiol. Mae'n nodedig bod rhai o'r ysgolion hyn hefyd wedi cael rhywfaint o lwyddiant wrth ddechrau datblygu gweithlu mwy amrywiol, gan gynnwys trwy lwyddo i recriwtio cyn-ddisgyblion. Nodir rhai enghreifftiau o arferion gorau o'r math hwn mewn ysgolion yng Nghymru mewn man arall yn yr adroddiad hwn (o dan Faes 3).
- 4.21. Dadleuodd nifer o randdeiliaid y gallai annog ysgolion eraill i efelychu ymagweddau sydd wedi cael eu datblygu'n llwyddiannus mewn ysgolion fel y rhain hefyd chwarae rhan fawr yn y gwaith o helpu i sicrhau newid. (Cyfweiliad â Met Caerdydd a chyfweiliad â BAMEed Wales)

#### Adrodd am ddigwyddiadau hiliol

- 4.22. Enynnodd Opsiwn Polisi 6 o'r adroddiad 'cam dau', a alwodd am gyflwyno gorfodaeth i adrodd am ddigwyddiadau hiliol mewn ysgolion, gryn dipyn o drafodaeth ar draws nifer o'r cyfarfodydd a grwpiau ffocws, gan gynnwys y cyfarfod â'r Bwrdd Cynghori Recriwtio a Chadw Athrawon a grŵp ffocws Race Council Cymru.
- 4.23. Galwodd nifer o gyfranwyr am eglurhad ynghylch yr argymhelliad hwn, gan ddadlau bod gorfodaeth i adrodd yn bodoli eisoes yng Nghymru, a thynnodd eraill sylw at ymagwedd sy'n ymddangos yn anghyson ar draws awdurdodau lleol ar hyn o bryd. Gwnaeth nifer o gyfranwyr y pwynt nad oedd gorfodaeth i adrodd ar ei phen ei hun yn ddigon, a bod angen camau

gweithredu eraill hefyd er mwyn sicrhau y gweithredir ar adrodd o'r fath (grŵp ffocws Race Council Cymru).

#### Syniadau eraill gwerth eu nodi am ddiwylliant ysgolion

4.24. Roedd y syniadau nodedig eraill (perthnasol i ddiwylliant ysgolion) a godwyd trwy'r broses ymgysylltu â rhanddeiliaid yn cynnwys:

- Cyflwyno 'llw athrawon' (tebyg i'r Llw Hipocratig i feddygon) a fyddai'n ei gwneud yn ofynnol i athrawon addo trin pob unigolyn yn gydradd ac yn deg (cyfweiliad â Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth).
- Cynnwys gwrth-hiliaeth yng ngwerthoedd a chenhadaeth pob ysgol, ac annog Penaethiaid i adrodd o bryd i'w gilydd ar yr hyn maent wedi'i wneud i hyrwyddo hyn (Yr Athro Emmanuel Ogbonna).

#### **Sut mae'r argymhellion polisi yn ymateb:**

***Argymhelliad 1 yw datblygu diwylliant mewn ysgolion sy'n deall ac yn dathlu amrywiaeth (gweler t. 24)***

***Argymhelliad 2 yw sicrhau dim goddefgarwch o hiliaeth yn ein hysgolion (gweler t. 24-25).***

#### **Maes Dau: Cwricwlwm**

- 4.25. Cafodd datblygu cwricwlwm ysgol sy'n adlewyrchu amrywiaeth y Gymru gyfoes yn well gefnogaeth gref gan yr holl randdeiliaid a fynegodd farn ar y mater a hefyd cafodd ei nodi fel rhywbeth sylfaenol i sicrhau bod ysgolion yng Nghymru yn lleoedd dysgu croesawgar a chynhwysol i ddisgyblion o bob cefndir.
- 4.26. Roedd cyfranogwyr yn llawer o'r cyfarfodydd a grwpiau ffocws yn feirniadol iawn o'r diffyg amrywiaeth yn y cwricwlwm presennol, gan gynnwys y methiant i addysgu hanes Pobl Dduon / hanes Pobl Dduon Cymru (neu hanes grwpiau lleiafrifol eraill) mewn llawer o ysgolion (grŵp ffocws Race Council Cymru, cyfarfod BAMEed Wales ac ati). Fodd bynnag, roedd y rhai oedd yn gyfarwydd â gwaith yr Athro Charlotte Williams yn obeithiol ac yn gyffrous ynghylch y newidiadau a gynigiwyd gan weithgor y cwricwlwm newydd, y barnwyd y gallant gael effaith drawsnewidiol yn nhermau mynd i'r afael ag anwybodaeth a rhagfarn a sicrhau bod disgyblion o bob cefndir yn teimlo bod croeso iddynt a'u bod wedi'u grymuso yn ein hysgolion.
- 4.27. Pwysleisiodd nifer o randdeiliaid hefyd bwysigrwydd sicrhau buddsoddiad ariannol digonol, ar gyfer dysgu proffesiynol ac ar gyfer y gwaith o ddatblygu adnoddau, er mwyn cyflawni'r argymhellion yn adroddiad yr Athro Williams (y Comisiynydd Plant, cyfweiliad â Travelling Ahead).
- 4.28. Hefyd barnwyd bod dysgu proffesiynol priodol yn bwysig, nid yn unig er mwyn cyflawni'r cwricwlwm newydd, ond hefyd i helpu i newid meddylfryd (cyfweiliad â Rachel Clarke).

- 4.29. Pwysleisiodd un rhanddeiliad hefyd bwysigrwydd datblygu adnoddau sy'n gynhwysol o'r holl grwpiau hiliol (cyfweiliad â Travelling Ahead).

**Sut mae'r argymhellion polisi yn ymateb:**

***Argymhelliad 3 yw cyflawni cwricwlwm modern sy'n adlewyrchu Cymru amrywiol (t. 25).***

**Maes Tri: Hyrwyddo gyrfaedd yn gweithio mewn ysgolion**

- 4.30. Yn ogystal â chamau gweithredu i wella profiadau dysgwyr o gefndiroedd ethnig amrywiol mewn ysgolion yng Nghymru (a drafodwyd o dan faes un, uchod) dadleuodd rhanddeiliad hefyd dros ymagwedd fwy rhagweithiol at hyrwyddo gyrfaedd mewn ysgolion, a fyddai'n golygu mynd ati i ymgysylltu â dysgwyr Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol (o oedran cynnar) a hefyd gweithio'n agos gyda cholegau, teuluoedd a chymunedau.
- 4.31. Roedd nifer o rhanddeiliad yn gweld hyn yn rhan annatod o ymgais ehangach i wella canfyddiadau am addysgu (a rolau eraill mewn ysgolion) ar draws yr holl grwpiau hiliol, er mwyn denu mwy o bobl i'r proffesiwn (cyfweiliadau â Gill James a Neil Butler). Fodd bynnag, roedd pawb o'r rhai a fynegodd farn ar y pwnc yn glir iawn y byddai angen ymyriadau penodol er mwyn cynyddu amrywiaeth ethnig y gweithlu ysgolion.
- 4.32. Gwnaeth nifer o gyfranwyr y pwynt na ddylai ehangu'r gronfa talent sy'n cael ei denu i addysgu gael ei weld o safbwynt recriwtio AGA yn unig, gan ddadlau y byddai angen i ymdrechion i wella canfyddiadau o'r proffesiwn ddechrau ymysg dysgwyr llawer iau. O'r herwydd, mae angen i waith ymgysylltu, yn canolbwyntio ar wneud i blant ysgol deimlo'n gadarnhaol ynghylch y proffesiwn, ddechrau ar oedran cynnar (cyfweiliad â Gill James, grŵp ffocws sefydliadau addysg uwch).
- 4.33. Pwynt arall a wnaethpwyd yn nifer o'r grwpiau ffocws a chyfweiliadau oedd, er mwyn llwyddo, y byddai angen i weithgarwch ymgysylltu ac ymgyrchoedd hyrwyddo gydnabod heriau penodol hyrwyddo gyrfaedd yn gweithio mewn ysgolion i grwpiau ethnig penodol (cyfarfod â Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth, grwpiau ffocws sefydliadau addysg uwch).
- 4.34. Nodwyd gan lawer bod proffesiynau eraill fel arfer yn cael eu hystyried yn fwy eu bri neu'n fwy dymunol na gweithio fel athro neu weithiwr cymorth dysgu ymysg rhai grwpiau ethnig penodol. Er enghraifft, ar lawer o aelwydydd Asiaidd mae gyrfaedd mewn meysydd megis meddygaeth a deintyddiaeth yn aml yn cael parch arbennig o uchel (cyfarfod â Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth). Mae'n bosibl y bydd yn rhaid i gyfleoedd i weithio mewn ysgolion gystadlu â phwysau i weithio mewn busnesau teuluol, megis bwytaï, sydd hefyd efallai'n cynnig mwy o ddiogelwch swydd (cyfranogwr mewn grŵp ffocws).
- 4.35. Nododd rhanddeiliad arall, ymysg disgyblion chweched dosbarth sy'n ymwneud â Rhwydwaith Seren, sy'n helpu'r dysgwyr mwyaf peniog yng Nghymru i gyflawni eu potensial a chael mynediad at brifysgolion blaenllaw ledled y Deyrnas Unedig a'r tu hwnt, fod disgyblion Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol yn aml ymysg y cyflawnwyr uchaf. Fodd bynnag, fel arfer mae'r myfyrwyr hyn yn anelu at astudio meddygaeth neu bynciau STEM eraill (cyfweiliad â Gill James).
- 4.36. Felly bydd angen cyd-ymdrech i ddarbwyllio pobl ifanc o gymunedau amrywiol bod addysgu yn 'ddewis gyrfa' boddhaus sy'n agored i unigolion o bob cefndir (ac yn eu croesawu'n frwd) (cyfweiliad â Gill James, grŵp ffocws sefydliadau addysg uwch).

- 4.37. Nodwyd y gallai presenoldeb athrawon (a staff eraill) o gefndiroedd amrywiol mewn ysgolion gael dylanwad trawsnewidiol ar y ffordd y byddai dysgwyr o leiafrifoedd ethnig yn gweld y proffesiwn. Dywedodd un athro Asiaidd a gymerodd ran mewn grŵp ffocws fod bechgyn Asiaidd ifanc yn aml yn dod ato gan ddweud eu bod eisiau bod yn athrawon oherwydd eu bod yn ei weld yntau yn y rôl (grŵp ffocws Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth). Dywedodd athrawes (o dreftadaeth Tsieineaidd) nad oedd ond wedi sylweddoli yn llawer diweddarach yn ei hoes fod ei phrofiad o gael ei haddysgu mewn cemeg gan athro Tsieineaidd blynyddoedd lawer ynghynt wedi dylanwadu ar ei phenderfyniad i fod yn athrawes cemeg (grŵp ffocws Race Council Cymru).
- 4.38. Cafodd y potensial i fodelau rôl chwarae rhan bwysig yn y gwaith o hyrwyddo gyrfaoedd yn gweithio mewn ysgolion i gymunedau amrywiol ei bwysleisio gan nifer sylweddol o randdeiliad, gan gynnwys yng grŵp ffocws Race Council Cymru, lle dadleuwyd y byddai hyn hefyd yn helpu i ddathlu a chefnogi ymarferwyr amrywiol sydd eisoes yn gweithio mewn ysgolion yng Nghymru.
- 4.39. Er i un cyfrannwr o leiaf (Pennaeth yn y cyfarfod â'r Bwrdd Cynghori Recriwtio a Chadw Athrawon) ddadlau y bydd rhai unigolion efallai'n anfodlon gweithredu fel canolbwynt (er enghraifft, peidio â dymuno i sylw gael ei dynnu atynt fel yr unig aelod o'r staff sy'n Ddu, Asiaidd neu Ethnig Lleiafrifol mewn ysgol), pwysleisiodd llawer o rai eraill (gan gynnwys Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth) y cyfraniad pwysig y gallai unigolion ei wneud trwy eu cynnig eu hunain fel modelau rôl. Pwysleisiodd Pennaeth arall oedd yn cyfrannu yn y cyfarfod â'r Bwrdd Cynghori Recriwtio a Chadw Athrawon bwysigrwydd sicrhau bod y rhai a ddefnyddir fel modelau rôl yn athrawon (a gweithwyr cymorth dysgu) ardderchog sy'n digwydd dod o gefndir Du, Asiaidd neu Ethnig Lleiafrifol.
- 4.40. Un awgrym a ddeilliodd o'r gwaith ymgysylltu â rhanddeiliaid oedd y dylid rhoi cyfleoedd i athrawon Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol ymweld ag ysgolion eraill a siarad â'r disgyblion, a fyddai'n codi eu proffil ac yn sicrhau y byddai disgyblion mewn ysgolion oedd heb weithlu amrywiol yn dal i ddod i gysylltiad â gweithwyr proffesiynol addysgu amrywiol (cyfarfod â BAMEed Wales Network).
- 4.41. Roedd cefnogaeth hefyd oddi wrth rhanddeiliaid i'r syniad o ddefnyddio athrawon ysgol presennol o gefndiroedd Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol fel ffigyrau amlwg neu 'lysgenhadon' i hyrwyddo'r proffesiwn, yn eu hysgolion hwythau a'r tu hwnt (gan gweithio gyda chymunedau o bosibl) (cyfweliad â Neil Butler). Pwysleisiodd eraill fod hyn eisoes yn digwydd (fel arfer yn anffurfiol) (cyfweliad â Gill James, grwpiau ffocws Race Council Cymru a Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth).
- 4.42. Roedd rhanddeiliaid hefyd yn cefnogi'r syniad o ddefnyddio ffigyrau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol amlwg mewn deunyddiau marchnata ar gyfer ymgyrchoedd i hyrwyddo addysgu. Fodd bynnag, roedd nifer o'r rhai y siaradasom â hwy yn glir nad oedd cynnwys ffigyrau o'r fath mewn deunyddiau marchnata ond yn rhan fach o'r gwaith o sicrhau newid a bod yn rhaid osgoi unrhyw beth oedd yn gyfystyr â symboleiddiaeth (grŵp ffocws sefydliadau addysg uwch).
- 4.43. Roedd adborth yn ymwneud â chymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn pwysleisio'n arbennig y rhan arwyddocaol sydd wedi cael ei chwarae yn hanesyddol gan wasanaethau addysg a 'thimau addysg teithwyr' wrth ymgysylltu â'r grwpiau hyn. Roedd timau o'r fath yn gallu gweithio'n agos â chymunedau, gan ddarparu cyngor a chymorth, gweithio ar adnoddau cwricwlwm a meithrin perthnasoedd cadarnhaol ac ymddiriedaeth rhwng ysgolion a rhieni. Roedd y perthnasoedd hyn, mewn nifer o achosion, wedi arwain at aelodau o'r gymuned yn

cael profiad o weithio mewn ysgolion a chael eu cynorthwyo i gael rolau ffurfiol. Fodd bynnag, mae cyllid (oedd wedi'i glustnodi'n benodol, am bob disgybl) wedi cael ei dorri yn y blynyddoedd diwethaf, ac mae llawer o staff arbenigol (yr oedd cyfran fawr ohonynt o gymunedau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol) wedi colli eu swyddi ac mae gwasanaethau wedi cael eu gwanhau (cyfweiliad â Travelling Ahead).

- 4.44. Neges bwysig arall oddi wrth randdeiliaid oedd y byddai'n bwysig dysgu o arferion da sy'n bodoli eisoes mewn ysgolion sydd wedi bod yn llwyddiannus wrth ymgysylltu â disgyblion a chymunedau amrywiol ac wrth ddatblygu gweithluoedd mwy amrywiol. Codir y pwynt hwn ym 'Maes Pump', sy'n edrych yn fanwl ar rôl ysgolion.

#### **Sut mae'r argymhellion polisi yn ymateb:**

***Argymhelliad 4 yw hyrwyddo gyrfaedd mewn ysgolion mewn modd arloesol i gymunedau amrywiol (t. 25)***

### **Maes pedwar: Addysg Gychwynnol Athrawon (AGA)**

- 4.45. Dangosodd y gwaith ymgysylltu â rhanddeiliaid sy'n unigolion a sefydliadau yn y sector Addysg Uwch bod gan y partneriaethau AGA ddealltwriaeth gref o bwysigrwydd datblygu gweithlu ysgolion mwy amrywiol yng Nghymru ac o'r rôl allweddol fydd gan brifysgolion Cymru wrth sicrhau newid yn y maes hwn.
- 4.46. Cynhaliwyd grŵp ffocws i rhanddeiliaid ym mis Chwefror 2021, yn cynnwys cynrychiolwyr o'r holl bartneriaethau AGA (gan gynnwys Cyfarwyddwyr AGA, staff marchnata a recriwtio, staff Ansawdd a darlithwyr, yn ogystal â Rheolwr Ehangu Mynediad a Chynhwysiant CCAUC) a fu'n trafod y materion a godwyd yn adroddiad 'cam dau' CGA a'r opsiynau polisi a nodwyd. Roedd y negeseuon allweddol a gododd o'r grŵp fel a ganlyn:
- Byddai'n ddefnyddiol rhannu gwybodaeth a setiau sgiliau ar draws y partneriaethau AGA ac efallai datblygu casgliad o adnoddau / deunyddiau y gallai'r partneriaethau eu defnyddio. Gallai rhannu arbenigedd helpu i sicrhau na fydd y mesurau a gymerir yn rhai 'symboleiddiol'
  - Gellid rhannu arbenigedd hefyd mewn perthynas â marchnata, gyda'r posibilrwydd o greu 'matrics negeseua' cytunedig ar draws y partneriaethau – yn nodi sut i siarad ag ysgolion, sut i ddefnyddio'r cyfryngau cymdeithasol ac ati.
  - Byddai croeso mawr i gymorth ariannol ar ffurf bwrsariau neu ysgoloriaethau
  - Pwysleisiodd nifer o gyfranogwyr hefyd bwysigrwydd cynnal sgysiaid agored am hil mewn prifysgolion, gan ganiatáu i brofiadau byw a safbwyntiau gwahanol gael eu clywed.
- 4.47. Roedd syniad arall a godwyd yn y cyfarfod yn ymwneud a'r posibilrwydd o roi cymorth parhaus i ymgeiswyr aflwyddiannus o gefndiroedd Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol, yn enwedig lle maent wedi cyfleu potensial ond efallai heb fod yn barod am y profiad o gael cyfweiliad (efallai am resymau diwylliannol). Mewn amgylchiadau o'r fath, dadleuwyd y gallai fod system i gynnig cymorth ac arweiniad a fyddai'n eu helpu i ail-ymgeisio a bod yn

llwyddiannus yn y dyfodol - gan sicrhau nad yw unigolion â photensial yn cael eu colli i broffesiynau eraill.

- 4.48. Pwysleisiodd y partneriaethau AGA hefyd fod gan eraill rolau cyn bwysiced i'w chwarae o ran annog mwy o amrywiaeth o unigolion i ystyried ymuno â'r gweithlu addysg. Rhoddwyd pwyslais penodol ar rôl ysgolion - o ran sicrhau bod dysgwyr o gymunedau amrywiol yn cael profiadau cadarnhaol ac yn gweld ysgolion fel lleoedd yr hoffent ddychwelyd iddynt (i weithio ynddynt) a hefyd trwy fynd ati i hyrwyddo addysgu fel gyrfa o ddewis ymysg myfyrwyr amrywiol.
- 4.49. Dadleuwyd hefyd y gallai'r partneriaethau AGA efallai weithio'n agosach ag ysgolion a cholegau gyda gweithgareddau allestyn parhaus a thargededig i gyrraedd plant o oedran iau. Pwysleisiodd Chantelle Houghton (Prifysgol Metropolitan Caerdydd) rôl digwyddiadau megis sioeau teithiol hefyd, fel y rhai a gynhaliwyd yn rheolaidd gan Mrs Betty Campbell, wrth gyflwyno modelau rôl amrywiol dynamig sy'n ysbrydoli i blant ysgol a'u galluogi i weld athrawon o'r un cefndiroedd â hwythau.
- 4.50. Tynnwyd sylw hefyd at rôl Estyn yn arolygu AGA yn y drafodaeth â'r partneriaethau AGA, gydag un o'r cyfranogwyr yn dadlau y gallai'r fframwaith arolygu chwarae rhan allweddol wrth archwilio gweithgarwch yn y maes hwn (gan gynnwys cynlluniau datblygu a dilyniant) a sicrhau atebolrwydd.
- 4.51. Ar ôl cynnal y grŵp ffocws ar gyfer partneriaethau AGA, gwnaeth cydweithwyr o Brifysgol Metropolitan Caerdydd a gymerodd ran yn y cyfarfod gysylltu â swyddogion CGA ar wahân, er mwyn cynnig sefydlu Canolfan Cymru ar gyfer Amrywiaeth mewn Addysg Uwch. Eir i'r afael â hyn ym maes chwech, sy'n ystyried sut y gallwn ddatblygu arbenigedd yng Nghymru.
- 4.52. Roedd cynrychiolwyr o Gyngor Cyllido Addysg Uwch Cymru yn y grŵp ffocws Addysg Uwch, a chynhaliodd swyddogion CGA gyfarfod ar wahân gyda'u cydweithwyr o CCAUC, dan arweiniad Jane Johns (Pennaeth Ehangu Mynediad a Chynhwysiant). Er eu bod yn croesawu'r pwyslais ar ddeilliannau (a'r opsiynau polisi a nodwyd ynddo) a gafwyd yn adroddiad cam dau CGA, mynegodd ein cydweithwyr yn CCAUC eu pryder ynghylch nifer o'r opsiynau polisi a nodwyd yn yr adroddiad 'cam dau'. Yn benodol, roedd cynrychiolwyr CCAUC yn awyddus i bwysleisio:
  - Y diffyg goruchwyliaeth o ran AGA, gan fod cyfrifoldeb dros achredu'n gyfrifoldeb ar CGA ers 2017;
  - Bod y cynlluniau ffioedd a mynediad wedi'u rhagnodi mewn deddfwriaeth, felly ni ellir eu defnyddio i ysgogi materion megis amrywiaeth (fel yr awgrymir yn opsiwn polisi 25);
  - Gall cynlluniau ffioedd a mynediad cyffelyb fod yn nodwedd o ddeddfwriaeth Addysg Uwch ar ôl 2022/23 neu beidio gan fod Llywodraeth Cymru'n dal i ddrafftio deddfwriaeth yn y maes hwn;
  - Bod derbyniadau a chwricwlwm Addysg Uwch yn feysydd o awtonomi sefydliadol ac felly byddai angen i CCAUC a Llywodraeth Cymru ystyried hyn wrth gynllunio gweithredoedd neu mewn unrhyw argymhelliad cysylltiedig; a
  - Gallai'r opsiwn polisi (28) ynghylch rhai sefydliadau addysg uwch yn chwarae rôl benodol o ran cynyddu amrywiaeth fod yn gyfyngol, ac nid oedd yn ystyried yr ardaloedd eang mae prifysgolion yn recriwtio ynddynt. Felly dylid annog yr holl sefydliadau addysg uwch, gan gynnwys y Brifysgol Agored yng Nghymru, i ddenu poblogaeth amrywiol o fyfyrwyr, lle bynnag y bônt wedi'u lleoli.

- 4.53. Hefyd rhoddodd ein cydweithwyr o CCAUC grynodeb o'r gwaith roedd y sefydliad ei hun yn ei wneud ynghylch hil a mynediad, o dan ei Gynllun Cydraddoldeb Strategol, gan gynnwys coladu data sefydliadol ac ymweld â phob prifysgol i drafod 'hil, mynediad a llwyddiant'.  
Sylwadau ynghylch AGA gan randdeiliaid eraill
- 4.54. Yn ogystal â'r adborth a gafwyd gan gydweithwyr yn y sefydliadau addysg uwch a CCAUC, cafwyd nifer o sylwadau gan randdeiliaid eraill mewn perthynas â'r ddarpariaeth AGA. Roedd y rhain yn cynnwys:
- Awgrym bod angen rhoi ystyriaeth fwy gofalus i ble y caiff myfyrwyr AGA Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol eu hanfon ar leoliad. Gallai eu hanfon i ysgolion mwy amrywiol efallai helpu i leihau cyfradd y myfyrwyr sy'n rhoi'r gorau i'w cysiau trwy feithrin cynhwysiant (cyfarfod Rhwydwaith BAMEed Cymru).
  - Cefnogi mecanweithiau newydd (megis cynnig mentora) i helpu'r rhai o grwpiau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol sy'n gwneud cais aflwyddiannus i raglenni AGA (cyfarfod Rhwydwaith BAMEed Cymru).
  - Cynorthwyo partneriaethau AGA i weithio'n agosach ag ysgolion er mwyn targedu darpar fyfyrwyr o grwpiau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol (cyfarfod y Bwrdd Cynghori Recriwtio a Chadw Athrawon).
- 4.55. Dadleuodd nifer o gyfranwyr hefyd y dylid ystyried llwybrau gwahanol i mewn i addysgu (ar sail profiad a chymwyseddau perthnasol), er mwyn ehangu'r gronfa o bobl sy'n ymuno â'r proffesiwn (grŵp ffocws Race Council Cymru, cyfweiliad Travelling Ahead, cyfarfod BAMEed Cymru). Fel y dywedodd un Pennaeth ysgol uwchradd a gyfwelwyd, 'mae ar broffesiwn amrywiol angen llwybrau amrywiol i mewn iddo'.
- 4.56. Pwysleisiwyd y pwynt hwn yn benodol mewn perthynas â'r cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Dadleuwyd eu bod yn llai tebygol o ddilyn llwybrau academiaidd i addysgu o ganlyniad i nifer o rwystrau, gan gynnwys traddodiadau diwylliannol a fyddai efallai yn eu gwneud yn llai parod i adael eu cymuned i fyw ar gampws prifysgol (cyfweiliad â Travelling Ahead).
- 4.57. Dadleuodd nifer o gyfranogwyr y dylid cynnig amrywiaeth o fodelau gwahanol, gan gynnwys Teach First (cyfweiliad â Travelling Ahead, grŵp ffocws sefydliadau addysg uwch), Rhaglenni Athrawon Graddedig (cyfweiliad â Phennaeth ysgol uwchradd), llwybrau â chyflog i mewn i addysgu a'r model 'ysgolion addysgu' sy'n bodoli yn Lloegr (cyfweiliad â Phennaeth ysgol uwchradd). Nodwyd hefyd y gallai'r rhaglenni TAR â chyflog a'r rhaglenni TAR rhan-amser a lansiwyd gan y Brifysgol Agored yng Nghymru yn 2020 chwarae rhan yn y broses o ddenu mwy o athrawon amrywiol i ysgolion yng Nghymru (cyfweiliad â Phennaeth ysgol uwchradd). Fodd bynnag, nodwyd nad yw'r rhaglenni hyn ond yn cael eu cynnig mewn nifer gyfyngedig o llwybrau pwnc ar hyn o bryd (cyfweiliad â Phennaeth ysgol uwchradd).

#### **Sut mae'r argymhellion polisi yn ymateb:**

***Argymhelliad 5 yw datblygu piblinell fwy amrywiol o athrawon newydd sy'n cwblhau Addysg Gychwynnol Athrawon (tud. 26).***

## Maes pump: Ysgolion sy'n cynnig cyfleoedd gyrfa rhagorol i bawb

4.58. Nododd llawer o'r rhanddeiliaid bod gan ysgolion rôl ganolog i'w chwarae, er mwyn sicrhau llwyddiant yr ymdrechion i greu gweithlu sy'n fwy amrywiol yn ethnig. Roedd llawer o'r materion a'r syniadau a godwyd mewn perthynas â rôl ysgolion wrth sicrhau gweithlu mwy cynrychioladol yn cydgysylltu'n agos â meysydd trafod eraill (yn arbennig materion yn ymwneud â diwylliant, a drafodwyd ym maes un) ac edrychodd sgysiaid â'r rhanddeiliaid ar amrywiaeth o feysydd, gan gynnwys:

- Gwneud yn siŵr bod y prosesau recriwtio a dethol yn deg ac nad ydynt yn gwahaniaethu (yn ymwybodol ac yn ddarwybod);
- Gwella llwybrau gyrfa (gan gynnwys cyfleoedd profiad gwaith);
- Pwysigrwydd rhwydweithiau proffesiynol a mentora;
- Cynnwys rhieni a chymunedau ym mywyd a llywodraethiant yr ysgol; a
- Dysgu o arferion gorau.

### Gwneud yn siŵr bod y prosesau recriwtio a dethol yn deg

- 4.59. Cafodd argymhellion CGA (o'r adroddiad 'cam dau') ynghylch recriwtio staff eu croesawu'n gyffredinol, ond dadleuodd o leiaf un rhanddeiliad bod angen dadansoddi ymhellach y rheswm pam mae unigolion o leiafrifoedd ethnig yn aml yn aflwyddiannus wrth wneud cais am swyddi (grŵp ffocws Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth, cyfweiliad â BAMEed Wales). Dadleuodd nifer o randdeiliaid hefyd y dylai ysgolion (yn enwedig y rhai â phoblogaethau o ddisgyblion amrywiol), pan fyddant yn hysbysebu swyddi, fod yn fwy rhagweithiol wrth ddatgan yn glir eu bod yn annog ac yn croesawu ceisiadau gan ymgeiswyr sy'n amrywio'n hiliol (cyfweiliad â Phennaeth ysgol uwchradd a grŵp ffocws sefydliadau addysg uwch). Cafwyd sylwadau gan nifer o randdeiliaid ynghylch y diffyg amrywiaeth penodol ymysg y rhai sydd mewn swyddi uwch yn ysgolion Cymru.
- 4.60. Nododd nifer o gyfranwyr felly bod sicrhau tegwch o ran dyrchafiad yn ystyriaeth bwysig, er mwyn gwella cyfraddau cadw staff Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol, ac er mwyn helpu i sicrhau bod y goreuon yn gallu symud ymlaen yn eu gyrfaedd [waeth beth fo'u hethnigrwydd] (grŵp ffocws Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth a chyfweiliad Charlotte Amos).
- 4.61. Nododd nifer o gyfranwyr bod gan baneli cyfweld amrywiol rôl bwysig i'w chwarae o ran hyrwyddo tegwch trwy sicrhau y caiff amrywiaeth ehangach o safbwyntiau eu cynrychioli yn y prosesau recriwtio.
- 4.62. Yn ôl un Pennaeth a siaradodd yn y cyfarfod â'r Bwrdd Cyngori Recriwtio a Chadw Athrawon, mae'n bosibl na fyddai'n realistig ei gwneud yn ofynnol i baneli cyfweld fod yn amrywiol o ran eu cynnwys, gan ei bod yn aml yn fater o bwy sydd ar gael ar fyr rybudd pan gaiff y paneli eu galw. Dadleuodd Pennaeth arall (cyfweiliad ag Ysgol Gynradd y Maendy), lle nad yw'n bosibl cael panel cyfweld amrywiol, y bydd yn bwysig sicrhau bod pawb ar y panel wedi cael hyfforddiant digonol ar ragfarn ddarwybod ac ati. Fodd bynnag, mewn cyfarfod arall (cyfweiliad â Phrifysgol Met Caerdydd) awgrymwyd y dylai fod ffynhonnell o athrawon (allanol) neu unigolion eraill ag arbenigedd perthnasol ar gael (ac yn cael eu cynorthwyo ag amser ac arian) i ymuno â phaneli cyfweld mewn amgylchiadau lle na all ysgolion ddod o hyd i unigolion amrywiol o'r tu mewn i'r sefydliad.

Llwybrau gyrfa gwell (gan gynnwys gwell dilyniant gyrfa a chyfleoedd profiad gwaith)

- 4.63. Thema arall a ddaeth i'r amlwg yn llawer o'r grwpiau ffocws a chyfweliadau oedd yr angen am lwybrau gyrfa hyfyw i ymarferwyr Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol sy'n gweithio mewn ysgolion yng Nghymru: o gyfleoedd profiad gwaith hyd at rolau uwch reolwyr a Phenaethiaid. Roedd rhai rhanddeiliaid yn feirniadol o uwch-dimau arwain ysgolion 'mewn llawer o ysgolion', a feirniadwyd am beidio â bod yn ddigon cefnogol o aelodau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol o'r staff mewn perthynas â dilyniant gyrfa (a chymryd rhan mewn gwaith ar lefel strategaethau a pholisïau). Hefyd, dadleuodd rhanddeiliaid fod ymarferwyr o leiafrifoedd ethnig yn cael eu dal yn ôl oherwydd stereoteipio, gyda llawer mwy o graffu arnynt yn aml gan gydweithwyr ac uwch arweinwyr, a dadleuasant fod angen cymorth ychwanegol er mwyn sicrhau canlyniadau teg o ran dilyniant gyrfa (grŵp ffocws Race Council Cymru, grŵp ffocws Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth, cyfweliad â BAMEed Wales).
- 4.64. Pwysleisiodd nifer o randdeiliaid bod darparu profiad gwaith i unigolion (pobl ifanc yn arbennig, ond hefyd rhai o grwpiau oedran eraill, gan gynnwys rhieni plant o oedran ysgol) yn ffordd bwysig o agor llygaid pobl i'r cyfleoedd gyrfa sydd mewn ysgolion. Dadleuodd un Pennaeth a gymerodd ran yn y cyfarfod â'r Bwrdd Cynghori Recriwtio a Chadw Athrawon ym mis Chwefror fod cael gwared ar brofiad gwaith wedi cael effaith negyddol ar recriwtio a'i fod yn 'arf defnyddiol i annog disgyblion i fynd i'r proffesiwn'. Dadleuodd rhai a gymerodd ran yng ngrŵp ffocws Race Council Cymru y gallai cyfleoedd profiad gwaith gael dylanwad sylweddol ar feddyliau pobl ifanc o ran gyrfaedd, ac efallai annog mwy ohonynt i ystyried gwneud cais am gyrsiau addysg gychwynnol athrawon (grŵp ffocws Race Council Cymru).
- 4.65. Dadleuodd rhai rhanddeiliaid hefyd y gallai fod yn arbennig o werth chweil paru unigolion o leiafrifoedd ethnig ar leoliadau profiad gwaith ag athrawon sydd hefyd o leiafrifoedd ethnig, er mwyn ei gwneud yn fwy tebygol y byddent yn gallu uniaethu â'r person yr oeddent yn gweithio gydag ef, a dangos iddo fod hwn yn amgylchedd lle gallai ffynnu (grŵp ffocws Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth).
- 4.66. Hefyd cafodd cynorthwyyr addysgu eu nodi fel un o'r prif elfennau yn y gwaith o greu piblinell well o ymarferwyr sy'n amrywiol yn ethnig i mewn i ysgolion - gyda llawer yn nodi bod y grŵp hwn o ymarferwyr yn sylweddol mwy amrywiol nag athrawon ar hyn o bryd. Gan hynny, dadleuodd nifer o randdeiliaid y dylid ystyried y cwestiwn o sut i gynyddu nifer yr ymarferwyr sy'n symud ymlaen o rôl cynorthwyyr addysgu i fod yn athrawon cymwysedig.
- 4.67. Pwysleisiodd nifer o randdeiliaid y potensial i greu llwybr wedi'i ffurfioli'n fwy er mwyn helpu gweithwyr cymorth dysgu i fynd yn athrawon. Un syniad penodol a godwyd oedd bwrsari dynodedig i gynorthwyo gweithwyr cymorth dysgu talentog i symud ymlaen i addysgu (cyfweliad â Charlotte Williams a Chantelle Haughton). Mae Cyngor Caerdydd hefyd yn gwneud gwaith diddorol yn y maes hwn y soniodd Charlotte Amos amdano (cyfweliad), yn edrych ar sefydlu Rhaglen Dilyniant Cynorthwyyr Addysgu a fyddai'n darparu cymorth i gynorthwyyr addysgu o gefndiroedd Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol o ran sgiliau Saesneg (lle bo'n berthnasol), cymwysterau, mentora a chefnogaeth broffesiynol ar gyfer dilyniant.
- 4.68. Awgrym arall (oddi wrth aelod o'r Bwrdd Cynghori Recriwtio a Chadw Athrawon) oedd efallai y byddai'n werth ystyried a fyddai cyfleoedd i dargedu gweithgarwch recriwtio at rai oedd eisiau newid gyrfa o broffesiynau eraill (megis gofal iechyd) oedd eisoes yn fwy amrywiol.
- 4.69. Awgrymwyd hefyd y dylid gwneud mwy i gysylltu â'r grŵp o athrawon cymwysedig (o leiafrifoedd ethnig) sydd wedi gadael y proffesiwn (gan gynnwys rhai sydd wedi gadael Cymru i ddod o hyd i waith neu ddilyniant gyrfa) a'u denu'n ôl (aelod o BAMEed Network Wales).

- 4.70. Pwysleisiodd llawer o randdeiliaid hefyd sicrhau bod athrawon Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol yn gallu datblygu a chyflawni eu potensial. Cafwyd croeso i'r syniad o raglen arweinyddiaeth ar gyfer athrawon Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol gan nifer o randdeiliaid, gan gynnwys cyfranogwyr yng ngrŵp ffocws Race Council Cymru, a ddadleuodd y gallai hyn chwarae rhan sylweddol wrth helpu unigolion i ddeall sut i ddatblygu eu gyrfaedd.
- 4.71. Dangosodd mewnbwn o'r Academi Genedlaethol ar gyfer Arweinyddiaeth Addysgol ei fod yn cefnogi'n llawn y cynnig yn opsiynau polisi adroddiad 'cam dau' iddo weithio i sefydlu rhaglen arweinyddiaeth ar gyfer staff ysgol Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol, gan ddarparu casgliad o gymorth a chynghor (gan gynnwys cymorth un i un) i feithrin hyder a gallu ymysg y rhai sydd â diddordeb mewn gwneud cais am rolau arwain. Bwriada'r Academi ystyried hyn fel rhan o'i Ymgyrch Darganfod Arweinyddiaeth yn yr hydref (cyfarfod â'r Bwrdd Cynghori Recriwtio a Chadw Athrawon).
- 4.72. Yn olaf, mewn perthynas â llwybrau gyrfa, nododd nifer o gyfranogwyr ar draws nifer o grwpiau ffocws a chyfweiliadau â rhanddeiliaid bod y rhwystrau penodol mae unigolion o'r tu allan i'r Deyrnas Unedig sydd eisiau gweithio fel athrawon mewn ysgolion yng Nghymru yn eu hwynebu yn broblem sylweddol<sup>3</sup> (cyfweiliad â Phennaeth ysgol uwchradd, grŵp ffocws Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth).

#### Pwysigrwydd rhwydweithiau proffesiynol a mentora

- 4.73. Pwysleisiodd rhanddeiliaid hefyd y rhan y gallai rhwydweithiau proffesiynol, rhaglenni mentora ac ati ei chwarae o ran helpu i gadw athrawon yn y proffesiwn ac i helpu dilyniant gyrfa, yn ogystal â chynorthwyo aelodau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol o staff wrth ymdrin ag anawsterau megis 'micro-ymosodiadau' ac yn fwy cyffredinol, eu helpu i 'lywio mannau gwyn' (grŵp ffocws Race Council Cymru, cyfarfod â Rhwydwaith BAMEed Cymru, cyfweiliad â Phrifysgol Met Caerdydd).
- 4.74. Nododd aelodau o Rwydwaith BAMEed Cymru fod yna nifer o grwpiau ac unigolion sy'n gysylltiedig â'r Rhwydwaith sydd eisoes yn gwneud llawer o waith yn y maes hwn. Fodd bynnag, nodwyd bod y gwaith hwn yn cael ei gyflawni yn wirfoddol ac ad hoc ar hyn o bryd, trwy rwydweithiau anffurfiol heb eu hariannu, yn amser hamdden pobl (cyfweiliad â Phrifysgol Met Caerdydd).

#### Cynnwys rhieni a chymunedau ym mywyd a llywodraethiant yr ysgol

- 4.75. Dadleuodd llawer o randdeiliaid y gallai gwneud mwy i gynnwys rhieni a chymunedau lleol ym mywyd ysgolion helpu i wella cynrychiolaeth yn y gweithlu a hefyd tegwch y prosesau recriwtio, yn ogystal â chael effeithiau cadarnhaol ehangach ar ddiwylliant ysgolion.
- 4.76. Cafodd sicrhau bod rhieni dysgwyr o leiafrifoedd ethnig (ac eraill o'u cymunedau) yn aelodau gwybodus o gymuned yr ysgol ac yn ymwneud â hi ei ystyried yn rhan bwysig o ymgysylltu â'r cymunedau hynny a'u darbwyllo y gallai ysgolion fod yn fannau lle hoffent weithio. Byddai hefyd yn rhan bwysig o gynyddu nifer y rhieni ac aelodau cymunedau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol sy'n mynd yn llywodraethwyr. Dadleuodd nifer o randdeiliaid y dylai hyn fod yn un

---

<sup>3</sup> O 1 Ionawr 2021 ymlaen, gall unrhyw athro ysgol a gymhwysodd y tu allan i Gymru ond sydd eisiau gweithio yng Nghymru fel athro ysgol cymwysedig wneud cais trwy CGA i gael cydnabod ei gymwysterau yng Nghymru. Mae hyn oherwydd newidiadau i ddeddfwriaeth a gyflwynwyd ar ôl diwedd cyfnod pontio Brexit.

o'r blaenoriaethau allweddol (grŵp ffocws Race Council Cymru, cyfweiliad ag Ysgol Gynradd y Maendy).

- 4.77. Clywsom fod rhai ysgolion yng Nghymru eisoes wedi gwneud ymdrechion i recriwtio mwy o llywodraethwyr amrywiol trwy fynd i mewn i gymunedau ac annog pobl i wneud cais (cyfweiliad â Gill James). Fodd bynnag, dadleuodd cyfranogwyr yng ngrŵp ffocws Race Council Cymru fod angen i ysgolion gydnabod y rhwystrau ieithyddol sylweddol, a'r gwahaniaethau diwylliannol sydd weithiau'n gallu rhwystro rhai rhag cyfranogi, er mwyn annog unigolion mwy amrywiol yn ethnig i gymryd rhan. Felly roedd yn bwysig i ysgolion wneud mwy i esbonio a chwalu mythau ynghylch rôl llywodraethwyr (grŵp ffocws Race Council Cymru).
- 4.78. Hefyd, dadleuodd cyfranogwyr yng ngrŵp ffocws rhanddeiliaid Race Council Cymru ei bod yn bwysig i ysgolion wneud mwy yn gyffredinol i helpu rhieni o gymunedau amrywiol i ddeall system yr ysgol a sut mae'n gweithio (gan gynnwys rhoi gwybod i rieni am eu hawl i herio'r ysgol lle bo ganddynt bryderon ynghylch materion penodol).
- 4.79. Ar ôl cael rhywfaint o anhawster wrth recriwtio llywodraethwyr mwy amrywiol yn ethnig, mae Ysgol Gynradd y Maendy yng Nghasnewydd wedi datblygu 'Fforwm Rhieni' fel ffordd o ymgysylltu â rhieni mwy amrywiol mewn materion sy'n ymwneud â bywyd yr ysgol (gan gynnwys siarad â hwy am faterion megis polisïau'r ysgol ar addysgu am berthnasodedd a rhywioldeb). Gallai grwpiau llai ffurfiol fel hwn hefyd fod yn fecanwaith ar gyfer adnabod a datblygu llywodraethwyr y dyfodol, yn ogystal â helpu i feithrin cyfathrebu gwell rhwng ysgolion a rhieni (cyfweiliad ag Ysgol Gynradd y Maendy).
- 4.80. Dadleuodd eraill (cyfweiliad â Race Council Cymru) y dylid efallai ystyried cwotâu fel ffordd o gynyddu amrywiaeth ar gyrff llywodraethu ysgolion. Ond safle'r undeb NASUWT oedd mai rhoi rôl gryfach i awdurdodau lleol ym mhrosesau recriwtio a chadw staff ysgolion fyddai'r mecanwaith gorau i sicrhau mwy o degwch a chysondeb yn y prosesau recriwtio (cyfweiliad â Neil Butler).

#### Dysgu o arferion gorau

- 4.81. Roedd llawer o randdeiliaid a gymerodd ran yn yr ymgynghoriad yn awyddus i ganfod enghreifftiau o arfer da yn y system yng Nghymru.
- 4.82. Pwysleisiodd nifer o unigolion hefyd bwysigrwydd arweinyddiaeth gref, gyda chyfranogwr o un grŵp ffocws yn dadlau ei bod yn hollbwysig i benaethiaid fod yn 'ddewr' ac yn fodlon gweithredu fel 'eiriolwyr dros newid' yn eu hysgolion (grŵp ffocws Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth).
- 4.83. Crybwyllwyd y diweddar Mrs Betty Campbell, cyn Bennaeth Ysgol Gynradd Mount Stuart (yn Butetown, Caerdydd) gan nifer o gyfranwyr fel un a ddangosodd y math o arweinyddiaeth gref sy'n gallu helpu i sicrhau newid. Wedi goresgyn hiliaeth i fod yn bennaeth benywaidd du cyntaf Cymru, roedd wedi gweithio'n ddiflino fel eiriolwr dros addysg amlddiwylliannol, wedi gweithio i feithrin cysylltiadau cymunedol ac wedi ysbrydoli llawer o bobl ifanc o leiafrifoedd ethnig i ystyried gyrfaoedd ym maes addysgu (cyfweiliad â Rachel Clarke, cyfarfod â Rhwydwaith BAMEed Cymru, ac ati).
- 4.84. Cafodd nifer o enghreifftiau cyfoes o ysgolion (a'u timau arwain) eu nodi gan randdeiliaid fel rhai sydd wedi gwneud cynnydd da – yn nhermau creu diwylliannau cynhwysol, meithrin perthnasodedd ymddiriedol gyda disgyblion a chymunedau amrywiol, mynd ati i hyrwyddo gyrfaoedd mewn ysgolion i unigolion a chymunedau amrywiol, a chyflogi cyn-ddisgyblion o

leiafrifoedd ethnig fel athrawon a gweithwyr cymorth dysgu. Felly trefnasom i siarad â Phenaethiaid yr ysgolion hyn i glywed mwy am eu profiadau a'u safbwyntiau. Roedd y rhain yn cynnwys Ysgol Gynradd y Maendy yng Nghasnewydd, ond siaradasom hefyd ag eraill nad oeddent yn dymuno cael eu henwi yn yr adroddiad hwn.

- 4.85. Saif Ysgol Gynradd y Maendy yn agos i ganol dinas Casnewydd. Yn yr ysgol mae 92% o'r disgyblion yn siarad Saesneg fel ail iaith, a siaredir cyfanswm o 42 o ieithoedd yno. Mae'r ysgol wedi llwyddo i ddatblygu 'diwylliant o berthyn' lle 'mae pawb yn teimlo ei fod yn cael ei gynnwys'. Mae'r ysgol yn ymfalchïo yn ei dealltwriaeth o'r gymuned lle y saif ac o'r grwpiau ethnig gwahanol sydd ynddi, gan gynnwys y gymuned teithwyr. Mae mentrau sylweddol yn yr ysgol wedi cynnwys gweithio gyda phartneriaid i gynnal cwrs wedi'i dargedu at rieni a gwirfoddolwyr yn yr ysgol i ganfod cynorthwyyr addysgu posibl, cynnig cyfleoedd profiad gwaith a phenodi staff 'iaith y cartref' a all gynnig cymorth penodol i rai disgyblion penodol, gan gynnwys gweithwyr cymorth dysgu sy'n siarad Slofaceg, Romaneg a Thwrceg, goruchwylydd amser cinio sy'n siarad Portiwgaleg ac athro sy'n siarad Bengali (cyfweiliad ag Ysgol Gynradd y Maendy).
- 4.86. Mewn ysgol arall sydd wedi cael llwyddiant wrth recriwtio gweithlu mwy amrywiol yn ethnig, rhoddwyd enghreifftiau diddorol o gyn-ddisgyblion sydd wedi cael eu cyflogi mewn amrywiaeth o rolau gwahanol (gan gynnwys fel gweithwyr cymorth dysgu ac athrawon) a'u hannog i symud ymlaen yn eu gyrfa. Yn yr un ysgol, roedd llawer o'r myfyrwyr mwyaf galluog (o gefndiroedd Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol) hefyd wedi cael eu cyflogi fel tiwtoriaid. Barnwyd bod yr amrywiaeth hon yn cyfrannu at gefnogi lefelau cyflawniad uchel. Nodwyd bod y ffaith fod staff yn cynnal perthnasoedd â myfyrwyr AGA (o gefndiroedd Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol) sydd wedi cyflawni lleoliadau yn eu hysgolion a'u hannog i wneud ceisiadau am swyddi, hefyd yn arfer da yn nhermau helpu i feithrin talent amrywiol.

#### **Sut mae'r argymhellion polisi yn ymateb:**

***Argymhelliad 6 yw sicrhau bod gan ysgolion brosesau recriwtio a dethol teg ac anwahaniaethol (gweler t. 27).***

***Argymhelliad 7 yw y dylai ysgolion fod yn fwy rhagweithiol wrth annog unigolion o gefndiroedd amrywiol i gymryd rhan a chyflawni eu potensial o ran gyrfa (t. 27)***

***Argymhelliad 8 yw y dylid hyrwyddo amrywiaeth ym mhob rhan o'r system addysg (gweler t. 28).***

### **Maes chwech: Mesur cynnydd a datblygu arbenigedd**

- 4.87. Y meysydd olaf a drafodwyd â rhanddeiliaid oedd yr angen i fonitro cynnydd (gan gynnwys gosod targedau) a'r potensial i ganolfan arbenigedd newydd ar faterion sy'n ymwneud ag amrywiaeth mewn addysg gael ei sefydlu yng Nghymru.
- 4.88. Er bod adroddiad cam dau, a rannwyd â'r holl rhanddeiliaid y siaradasom â hwy, yn cynnwys nifer o syniadau polisi yn ymwneud â gosod targedau a phwysigrwydd dadansoddi data'n barhaus, nifer gymharol fach o'r rhanddeiliaid yr ymgynghorwyd â hwy a ddewisodd gynnig sylwadau ar y thema hon. Fodd bynnag, ymysg y rhai a wnaeth, roedd cefnogaeth frwd i fonitro'n barhaus amrywiaeth fawr o setiau data sy'n berthnasol i ymdrechion i wneud y gweithlu ysgolion yn fwy amrywiol (cyfweiliad â Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth). Roedd yna

gefnogaeth hefyd i osod targedau, er mwyn darparu ffocws ar gyfer ymdrechion i sicrhau newid.

- 4.89. Pwysleisiodd rhai o'r rhanddeiliaid o brifysgolion (cyfweiliad â Phrifysgol Met Caerdydd) bwysigrwydd casglu data ethnigrwydd manwl ynghylch myfyrwyr AGA (ymgeiswyr llwyddiannus ac aflwyddiannus a myfyrwyr fel ei gilydd). Pwysleisiasant hefyd nad yw'n hawdd iawn cyrchu'r data hyn (trwy UCAS) ar hyn o bryd.
- 4.90. Awgrymodd yr Athro Charlotte Williams hefyd y gallai gwneud adrodd data yn orfodol [ar lefel ysgol neu awdurdod lleol] helpu i ysgogi newid a hybu ymagweddau mwy rhagweithiol trwy 'enwi a chywilyddio' y rhai nad oeddent yn gwneud digon i gynyddu amrywiaeth (gan ddadlau y gwelwyd hyn eisoes o ran adrodd ar y bwlch cyflog rhwng y rhywiau) (cyfweiliad â Charlotte Williams).
- 4.91. Fel y dywedwyd yn yr adran yn ymwneud â Maes Pedwar (AGA), tynnodd cyfweleion o Brifysgol Metropolitan Caerdydd sylw at y cyfle i greu "Canolfan Amrywiaeth Cymru", gyda thîm amlddisgyblaethol (ac amlhiliol) wedi'i leoli ar draws holl sefydliadau addysg uwch Cymru yn bwydo i ganolfan genedlaethol. Gallai'r ganolfan hefyd gyflogi ymchwilwyr o gefndiroedd traddodiadol ac annhraddodiadol (gan gynnwys athrawon rheng flaen) a gallai o bosibl ddenu cyllid allanol oddi wrth sefydliadau megis Ymddiriedolaeth Runnymede, i gyflawni prosiectau penodol.
- 4.92. Tynnodd tîm Prifysgol Met Caerdydd sylw at nifer o enghreifftiau o ganolfannau ymchwil sy'n bodoli eisoes ym mhrifysgolion y Deyrnas Unedig sy'n gweithio yn y maes hwn, gan gynnwys:
- Prifysgol Caeredin: Y Ganolfan er Ymchwil mewn Addysg, Cynhwysiant ac Amrywiaeth
  - Prifysgol Birmingham: Y Ganolfan er Ymchwil i Hil ac Addysg
  - Prifysgol Leeds Beckett: Canolfan Hil, Addysg a Datdrefedigolrwydd
- 4.93. Gallai canolfan o'r fath, yng Nghymru, hefyd roi sylw i rai o'r materion eraill a godwyd gan randdeiliaid. Er enghraifft, dadleuodd o leiaf un unigolyn y byddai llawer o'r opsiynau polisi mae CGA yn edrych arnynt yr un mor berthnasol i nodweddion gwarchodedig eraill (cyfarfod â'r Bwrdd Cyngori Recriwtio a Chadw Athrawon). Pwysleisiodd cyfranogwyr eraill bwysigrwydd ymagwedd croestoriadol oedd hefyd yn ystyried sut mae hil yn rhyngweithio â ffactorau eraill – gan gynnwys dosbarth cymdeithasol (cyfweiliad â Phrifysgol Met Caerdydd).

#### **Sut mae'r argymhellion polisi yn ymateb:**

***Argymhelliad 9 yw y dylid sefydlu Canolfan Ymchwil Genedlaethol ym maes Addysg, Cynhwysiant ac Amrywiaeth (gweler t. 28).***

***Argymhelliad 10 yw y dylid gosod targedau uchelgeisiol ac y dylid monitro cynnydd (gweler t. 28-29).***

### **Maes saith – gweithlu mwy amrywiol mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg**

- 4.94. Mater arall a godwyd gan nifer fach o randdeiliaid oedd yr her benodol o recriwtio gweithlu ysgolion mwy amrywiol yn ethnig yng nghyd-destun ysgolion cyfrwng Cymraeg.
- 4.95. Dadleuodd pennaeth ysgol gyfun cyfrwng Cymraeg a gymerodd ran yn y cyfarfod â'r Bwrdd Cyngori Recriwtio a Chadw Athrawon ym mis Chwefror a drafododd waith CGA yn y maes

hwn y byddai angen 'golwg tymor hirach'. Felly dylai ysgolion cyfrwng Cymraeg hefyd geisio ymgysylltu â disgyblion amrywiol a cheisio'u hannog i ystyried gyrfaoedd mewn ysgolion.

- 4.96. Pwysleisiodd Dr Dafydd Trystan (Coleg Cymraeg Cenedlaethol) y ffaith bod yna ysgolion Cymraeg mewn ardaloedd sy'n amrywiol yn ethnig ac felly ceir her benodol o ran recriwtio staff o gefndiroedd amrywiol, sydd hefyd yn siaradwyr Cymraeg, i weithio yn yr ysgolion hyn. Dadleuodd y byddai'n ddefnyddiol felly i gasglu a dadansoddi data am allu ymarferwyr Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol i addysgu trwy gyfrwng y Gymraeg, ac a yw'r rhai sy'n gallu gwneud hynny yn gweithio mewn lleoliadau cyfrwng Cymraeg.

**Sut mae'r argymhellion polisi yn ymateb:**

***Argymhelliad 11 yw gwella amrywiaeth y gweithlu mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg (gweler tud.29)***

## 5. Argymhellion

- 5.1. Mae'r tabl isod yn nodi argymhellion CGA i Lywodraeth Cymru ar sut i wella cynrychiolaeth pobl Dduon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol yn y gweithlu ysgolion yng Nghymru.
- 5.2. Mae llawer o'r argymhellion wedi eu dwyn ymlaen o'r syniadau polisi a nodwyd yn yr adroddiad cam dau. Cafodd eraill eu haddasu'n sylweddol mewn ymateb i ymgysylltu â rhanddeiliaid. Ceir hefyd nifer o argymhellion sy'n gwbl newydd, sydd wedi'u cynnwys o ganlyniad i awgrymiadau gan randdeiliaid, neu i adlewyrchu datblygiadau eraill sydd wedi digwydd ers ysgrifennu'r adroddiad cam dau y llynedd.
- 5.3. Mae'r argymhellion wedi'u strwythuro'n thematig, ac yn disgrifio strategaeth fanwl ac amlweddog ar gyfer adeiladu gweithlu mwy amrywiol yn ein hysgolion.

### Argymhelliad un: Datblygu diwylliant yn ein hysgolion sy'n deall amrywiaeth ac yn ei dathlu

Er mwyn sicrhau bod ein hysgolion yn lleoedd mae unigolion o gefndiroedd ethnig amrywiol eisiau gweithio ynddynt, rhaid i'r holl ddysgwyr ac aelodau o'r gweithlu ysgolion yng Nghymru gael profiadau cadarnhaol o ysgolion, waeth beth fo'u hethnigrwydd.

|     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|-----|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1.1 | Dylid darparu rhaglen gynhwysfawr o ddysgu proffesiynol (yn cynnwys themâu fel cydraddoldeb a thegwch hiliol, gwrth-hiliaeth a rhagfarn ddjarwybod, cyfleu disgwyliadau uchel a chadarnhaol i'r holl ddisgyblion a sicrhau dealltwriaeth o'r fframweithiau statudol perthnasol) ar gyfer yr holl weithwyr cymorth dysgu, athrawon, arweinwyr ysgol a llywodraethwyr. Dylid teilwra'r ddarpariaeth i adlewyrchu anghenion yr ysgolion unigol a chyfrifoldebau'r staff sy'n gweithio ar lefelau gwahanol. |
| 1.2 | Yn unol â'r ymagwedd a nodir yn y Cynllun Gweithredu Cydraddoldeb Hiliol, dylid diwygio'r Canllaw i Lywodraethwyr Ysgol i bwysleisio pwysigrwydd Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus a Chynlluniau Cydraddoldeb Strategol.                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| 1.3 | Dylai CGA gynhyrchu canllaw arfer da i'w gofrestreion, er mwyn helpu i wella eu dealltwriaeth o faterion ynghylch hiliaeth mewn ysgolion.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| 1.4 | Fel y nodwyd yn y Cynllun Gweithredu Cydraddoldeb Hiliol, dylai Llywodraeth Cymru weithio gydag Estyn i ddatblygu fframwaith arolygu wedi'i ddiweddarau sy'n rhoi ystyriaeth glir i faterion mewn perthynas â gwrth-hiliaeth, a sut y caiff dysgwyr Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol a staff yr ysgol eu cefnogi.                                                                                                                                                                                    |
| 1.5 | Dylid adolygu'r Safonau Proffesiynol ar gyfer addysgu, arweinyddiaeth ac addysgu cynorthwyol er mwyn sicrhau eu bod yn adlewyrchu rôl athrawon wrth hyrwyddo cydraddoldeb hiliol a gwrthwynebu hiliaeth.                                                                                                                                                                                                                                                                                                |

### Argymhelliad dau: Sicrhau na chaiff hiliaeth ei goddef yn ein hysgolion

Rhaid cael dim goddefgarwch o hiliaeth yn ein hysgolion a dylai unrhyw ddigwyddiad hiliol gael ei gofnodi'n briodol. Dylai Llywodraeth Cymru felly fwrw ymlaen â'r camau a nodir yn y maes hwn yn y Cynllun Gweithredu Cydraddoldeb Hiliol drafft, ac yn benodol:

|     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|-----|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 2.1 | Diweddarau canllawiau gwrth-fwllo er mwyn cryfhau'r gweithdrefnau disgyblu mewn ysgolion ar gyfer ymdrin ag achosion o fwlio ar sail hunaniaeth. Dylai'r canllawiau wedi'u diweddarau hefyd gynnwys cyngor ar sut i ddad-ddwysáu achosion o hiliaeth, sut i weithio gyda disgyblion sy'n darged achosion o'r fath, a sut i ymgysylltu'n effeithiol â rhieni a gofawyr yng nghyd-destun yr agenda hon. |
| 2.2 | Cyhoeddi canllawiau wedi'u diweddarau ynghylch casglu data ac adrodd am achosion hiliol ac aflonyddu hiliol mewn ysgolion yng Nghymru, gan ei gwneud yn glir ei bod yn                                                                                                                                                                                                                                |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | orfodol i adrodd am bob achos o'r fath. Dylai'r canllawiau hefyd ddatgan y dylid dadgyfuno'r data hyn yn ôl is-grŵp ethnig, lle bo'n bosibl.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| 2.3                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | Dylai Llywodraeth Cymru ddarparu hyfforddiant i staff ysgolion ar sut i adnabod, adrodd ar ac ymdrin â hiliaeth mewn ysgolion.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| <b>Argymhelliad tri: Cyflenwi cwricwlwm modern sy'n adlewyrchu Cymru amrywiol</b><br><br>Nododd adroddiad blaenorol CGA ar gynrychiolaeth pobl Dduon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol yn y gweithlu ysgolion yng Nghymru (Mai 2020) y gwaith o ddatblygu cwricwlwm sy'n adlewyrchu Cymru amrywiol fel thema allweddol. Ers hynny, mae'r Athro Charlotte Williams wedi bwrw ymlaen â'r gwaith yn y maes hwn. |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| 3.1                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | Dylai Llywodraeth Cymru fwrw ymlaen â'r argymhellion a nodwyd yn yr adroddiad Cymunedau, Cyfraniadau a Chynefin Pobl Dduon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol yng Ngweithgor y Cwricwlwm Newydd (dan gadeiryddiaeth yr Athro Charlotte Williams OBE), a gyhoeddwyd yng ngwanwyn 2021.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| <b>Argymhelliad pedwar: Hyrwyddo gyrfaedd yn gweithio mewn ysgolion i gymunedau amrywiol mewn ffordd arloesol</b><br><br>Mae cynyddu amrywiaeth y gweithlu ysgolion yn her gymhleth a hirdymor. Bydd angen ymagweddau newydd ac ymgysylltu cyson er mwyn hyrwyddo gyrfaedd yn llwyddiannus i unigolion o grwpiau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol.                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| 4.1                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | Dylai CGA (trwy Addysgwyr Cymru): <ul style="list-style-type: none"> <li>• cyflawni gweithgarwch recriwtio wedi'i dargedu mewn ysgolion, colegau a phrifysgolion ac mewn digwyddiadau cymunedol, er mwyn hyrwyddo gyrfaedd mewn addysg i unigolion o leiafrifoedd ethnig;</li> <li>• parhau i feithrin cysylltiadau â chymunedau amrywiol, gan gynnwys meithrin perthnasoedd gyda sefydliadau ac unigolion dylanwadol;</li> <li>• gwella gwelededd unigolion o leiafrifoedd ethnig mewn deunyddiau marchnata ac mewn digwyddiadau recriwtio, a defnyddio staff (a myfyrwyr AGA) o gefndiroedd amrywiol fel enghreifftiau (gan gynnwys mewn digwyddiadau, ymweliadau ag ysgolion ac ati);</li> <li>• datblygu adnoddau a chwestiynau cyffredin i chwalu mythau er mwyn mynd i'r afael â phryderon penodol ynghylch gyrfaedd yn gweithio mewn ysgolion a allai fod yn gyffredin mewn cymunedau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol; a</li> <li>• gweithio gydag unigolion o grwpiau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol (megis cymdeithasau prifysgol) i ddarparu cymorth wrth iddynt ymgeisio am swyddi / lleoedd ar gyrsiau AGA.</li> </ul> |
| 4.2                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | Dylid neilltuo cyllid i sicrhau bod awdurdodau lleol yn gallu cyflogi staff arbenigol i weithio ar dir cadarn gyda chymunedau amrywiol (gan gynnwys cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr) er mwyn gwella ymgysylltiad ag ysgolion.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| 4.3                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | Dylai'r ysgolion hefyd chwarae rhan ragweithiol wrth hyrwyddo'u hunain fel lleoedd i weithio ymysg disgyblion, rhieni ac aelodau cymunedau o leiafrifoedd ethnig (gweler argymhelliad 7).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <b>Argymhelliad pump: Piblinell fwy amrywiol o athrawon newydd yn dod o brifysgolion Cymru</b><br><br>Er mwyn ennill Statws Athro Cymwysedig ac addysgu mewn ysgol a gynhelir yng Nghymru, mae angen i unigolion gwblhau rhaglen achrededig o Addysg Gychwynnol Athrawon (AGA).                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Dylid cyflawni amrywiaeth o fesurau er mwyn sicrhau polisïau derbyn teg a thryloyw, er mwyn annog a chymell unigolion o leiafrifoedd ethnig i astudio i fod yn athrawon yng Nghymru ac i wella'u profiadau wrth astudio.                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| 5.1                                                                                                                                                                                                                                                                                 | <p>Dylai Llywodraeth Cymru ddiweddarau meini prawf achredu'r rhaglenni AGA yng Nghymru er mwyn:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• cryfhau'r cyfeiriadau a wneir at amrywiaeth a diwallu anghenion disgyblion o gefndiroedd amrywiol;</li> <li>• nodi'n glir y dylai cwricwlwm a phrosesau derbyn AGA adlewyrchu amrywiaeth hiliol a diwylliannol y gymdeithas yng Nghymru;</li> <li>• nodi bod rhaid cefnogi myfyrwyr yn llawn yn ystod eu profiad ysgol ac y dylent ddeall eu hawliau cyflogaeth (rhag ofn iddynt ddioddef gwahaniaethu neu aflonyddu);</li> <li>• egluro'r meini prawf ar gyfer dewis ysgolion partner er mwyn nodi y dylai partneriaethau geisio meithrin perthnasoedd ag ysgolion sydd â phoblogaethau o ddisgyblion amrywiol a gweithio gyda hwy i hyrwyddo addysgu fel gyrfa o ddewis (gan gynnwys trwy ddigwyddiadau megis sioeau teithiol sy'n cynnwys modelau rôl sy'n bobl Dduon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol).</li> </ul> |
| 5.2                                                                                                                                                                                                                                                                                 | Dylai Llywodraeth Cymru ariannu bwrsari newydd i annog myfyrwyr o gefndiroedd Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol i ddilyn cyrsiau AGA.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| 5.3                                                                                                                                                                                                                                                                                 | Dylai Llywodraeth Cymru weithio gydag Estyn i ddiweddarau'r fframwaith arolygu AGA, er mwyn sicrhau y rhoddir ystyriaeth i ddilyniant athrawon sy'n fyfyrwyr o gefndiroedd Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol, gan gynnwys a ydynt yn gwneud cystal ag y disgwyllir mewn perthynas â'u pwynt mynediad/gallu.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| 5.4                                                                                                                                                                                                                                                                                 | Dylid annog partneriaethau AGA i siarad â'i gilydd (gan gynnwys trwy gyrff megis Cyngor y Prifysgolion ar gyfer Addysgu Athrawon) er mwyn rhannu arferion gorau mewn perthynas â recriwtio ymgeiswyr amrywiol yn llwyddiannus (gan gynnwys mentora ymgeiswyr a fu'n aflwyddiannus ond y nodwyd bod ganddynt botensial), datblygu'r cwricwlwm, rhannu adnoddau perthnasol, llunio strategaethau marchnata ac ati. <sup>4</sup>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| 5.5                                                                                                                                                                                                                                                                                 | <p>Dylai Llywodraeth Cymru weithio gyda phrifysgolion er mwyn ystyried cyfleoedd i ddatblygu llwybrau newydd i addysgu, gan gynnwys efallai:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• llwybr newydd (nid TAR) i addysgu ar gyfer y rhai (gan gynnwys llawer o weithwyr cymorth dysgu) nad ydynt yn meddu ar radd ond sydd â sgiliau a phrofiad addas; a</li> <li>• cynyddu nifer y pynciau sydd ar gael trwy lwybr cyflogedig y Brifysgol Agored i addysgu.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| <p><b>Argymhelliad chwech: Sicrhau bod gan ysgolion brosesau recriwtio a dethol teg ac anwahaniaethol</b></p> <p>Dylid cyflawni amrywiaeth o fesurau er mwyn sicrhau na fydd neb yn wynebu gwahaniaethu ar sail eu hil pan fyddant yn ymgeisio am swydd mewn ysgol yng Nghymru.</p> |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| 6.1                                                                                                                                                                                                                                                                                 | Dylai awdurdodau lleol weithio gydag ysgolion i adolygu polisïau recriwtio – gan sicrhau nad ydynt yn cynnwys unrhyw ragfarn hiliol (ymwybodol neu ddiarwybod).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |

<sup>4</sup> Gallai'r cydweithredu hwn ddilyn dulliau y Scottish Council of Deans of Education (SCDEO) sy'n datblygu Fframwaith Cenedlaethol ar gyfer Amrywiaeth mewn darparwyr AGA, yn ymdrin â phob agwedd ar y ddarpariaeth, gan gynnwys marchnata a derbyniadau, cynnwys cyrsiau, prosesau'r cwricwlwm a chymorth i fyfyrwyr.

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 6.2                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Dylai awdurdodau lleol ac ysgolion sicrhau bod pawb sy'n ymwneud â'r prosesau recriwtio a dethol wedi cael hyfforddiant priodol a'u bod yn sensitif i faterion amrywiaeth.                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| 6.3                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Dylai awdurdodau lleol annog ysgolion i gynnwys amrywiaeth o unigolion (gan gynnwys disgyblion a llywodraethwyr o leiafrifoedd ethnig ac efallai unigolion amrywiol o'r gymuned ehangach) yn y prosesau recriwtio.                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <b>Argymhelliad saith: Sicrhau bod unigolion o gefndiroedd amrywiol yn gallu gwireddu eu potensial gyrfaol yn ein hysgolion</b><br>Dylai ysgolion yng Nghymru fod yn weithleoedd lle caiff pawb eu hannog i wireddu eu potensial.                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| 7.1                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Dylai Llywodraeth Cymru greu rhaglen profiad gwaith newydd sy'n caniatáu i bobl o gymunedau amrywiol ddatblygu gwybodaeth ymarferol o beth mae gweithio mewn ysgol yn ei olygu a'u helpu i ddechrau datblygu rhwydweithiau proffesiynol.                                                                                                                                                                                                                                       |
| 7.2                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Dylai Llywodraeth Cymru gefnogi'r gwaith o ddatblygu rhwydwaith mentora er mwyn cynnig cymorth i'r holl athrawon a gweithwyr cymorth dysgu sy'n bobl Dduon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol. Gellid cyflawni hyn o bosibl trwy weithio gyda sefydliadau sydd eisoes yn gweithredu'n anffurfiol yn y maes hwn, megis rhwydwaith BAMEed Cymru.                                                                                                                                     |
| 7.3                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Dylai Llywodraeth Cymru gefnogi'r awdurdodau lleol i ddatblygu rhaglenni i gynorthwyo gweithwyr cymorth dysgu o gymunedau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol sy'n dymuno bod yn athrawon. Gallai rhaglenni o'r fath gynnwys helpu gweithwyr cymorth dysgu i ennill y cymwysterau gofynnol a (lle bo'n berthnasol) datblygu eu sgiliau iaith a chynnig mentora a chefnogaeth broffesiynol iddynt ar gyfer dilyniant.                                                           |
| 7.4                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Dylai Llywodraeth Cymru (gan weithio gyda'r Academi Genedlaethol ar gyfer Arweinyddiaeth Addysg) sefydlu rhaglen i hyrwyddo amrywiaeth mewn arweinyddiaeth ysgolion – gan ganolbwyntio ar fagu hyder a datblygu capasiti ymysg staff o grwpiau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol.                                                                                                                                                                                            |
| 7.5                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Dylai awdurdodau lleol weithio gydag ysgolion i'w helpu i gynyddu nifer yr unigolion o gymunedau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol sy'n dod yn llywodraethwyr er mwyn gwneud cyrff llywodraethu (ac o ganlyniad, paneli cyfweld) yn fwy cynrychioladol.                                                                                                                                                                                                                      |
| 7.6                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Dylai Estyn gynhyrchu adroddiad thematig, gan gynnwys astudiaethau achos, yn nodi'r arferion gorau o ran: <ul style="list-style-type: none"> <li>• creu diwylliannau cynhwysol lle mae disgyblion, staff, rhieni a chymunedau'n teimlo eu bod yn perthyn, waeth beth fo'u cefndir;</li> <li>• annog mwy o rieni i gymryd rhan ym mywyd yr ysgol (gan gynnwys fel llywodraethwyr); a</li> <li>• recriwtio'n llwyddiannus staff mwy amrywiol yn ethnig, ar bob lefel.</li> </ul> |
| <b>Argymhelliad wyth: Hyrwyddo amrywiaeth ym mhob rhan o'r system addysg</b><br>Yn ogystal â cheisio datblygu gweithlu ysgolion sy'n fwy amrywiol yn ethnig, dylid cyflawni mesurau i wella cynrychiolaeth unigolion o gefndiroedd amrywiol ym mhob rhan o'r system addysg, er mwyn datblygu system addysg sy'n wirioneddol gynrychioladol o amrywiaeth y boblogaeth yng Nghymru. |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| 8.1                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Dylai Llywodraeth Cymru sicrhau y caiff unigolion o leiafrifoedd ethnig eu cynrychioli'n deg yn strwythurau llywodraethu sefydliadau allweddol megis CGA, Estyn a Chymwysterau Cymru.                                                                                                                                                                                                                                                                                          |

## Argymhelliad naw: Sefydlu Canolfan Ymchwil Genedlaethol ym maes Addysg, Cynhwysiant ac Amrywiaeth

Gallai sefydlu canolfan ymchwil ryng-ddisgyblaethol mewn prifysgol yng Nghymru helpu i lywio polisiau ac arferion a helpu i wneud Cymru'n arweinydd byd-eang o ran hyrwyddo cynhwysiant ac amrywiaeth yn ei system ysgolion.

|   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|---|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| A | <p>Dylai Llywodraeth Cymru gefnogi'r gwaith o ddatblygu canolfan ymchwil newydd a gâi ei staffio'n bennaf gan academyddion o'r brifysgol letyol, ond gyda staff a myfyrwyr ymgysylltiol o sefydliadau addysg uwch ledled Cymru. Gallai'r ganolfan ymchwilio i faterion gwahanol yn ymwneud ag amrywiaeth, hiliaeth, cydraddoldeb a chynhwysiant mewn addysg, gan gynnwys efallai:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• datblygiad llwyddiannus gweithluoedd amrywiol yn y sector addysg;</li> <li>• dilyniant gyrfaol staff Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol mewn ysgolion gan gynnwys a oes pwyntiau sbarduno penodol lle maent yn methu â symud ymlaen â'u gyrfa neu'n gadael eu cyflogaeth;</li> <li>• dimensiwn croestoriadol recriwtio pobl Dduon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol a sut y gellid mynd i'r afael ag unrhyw anawsterau a ganfuwyd;</li> <li>• her benodol gwella amrywiaeth ethnig y gweithlu ysgolion yng nghyd-destun ysgolion cyfrwng Cymraeg</li> </ul> <p>Gallai'r ganolfan hefyd helpu i ddatblygu a lledaenu arferion gorau ymysg partneriaethau AGA gan gynnwys adnoddau addysgu, ymagweddau at recriwtio myfyrwyr ac ati (gweler 5.4).</p> |
|---|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## Argymhelliad deg: Gosod targedau uchelgeisiol a monitro cynnydd ar draws y system

Er mwyn creu ffocws i'r ymdrechion i ddatblygu gweithlu ysgolion sy'n fwy amrywiol yn ethnig yng Nghymru, bydd yn bwysig gosod targedau sy'n uchelgeisiol ac yn gyraeddadwy. Bydd hefyd yn bwysig monitro cynnydd yn barhaus, er mwyn canfod a oes angen unrhyw addasiadau i'r strategaeth.

|      |                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 10.1 | Dylai Llywodraeth Cymru bennu dyddiad targed ar gyfer cyflenwi gweithlu ysgolion sy'n gynrychioladol (yn ethnig) o boblogaeth Cymru. Dylai hyn gynnwys targedau penodol ar gyfer rhannau penodol o'r gweithlu: gweithwyr cymorth dysgu, athrawon, arweinwyr ysgol a phenaethiaid. |
| 10.2 | Dylai CGA barhau i gynhyrchu ystadegau blynyddol yn manylu ar amrywiaeth ethnig ymarferwyr addysg cofrestredig yng Nghymru (gan gynnwys data penodol yn edrych ar amrywiaeth ethnig mewn lleoliadau cyfrwng Cymraeg).                                                             |
| 10.3 | Dylai CGA barhau â'i ymdrech i gasglu data mwy cyflawn am ethnigrwydd ei gofrestreion.                                                                                                                                                                                            |
| 10.4 | Dylai awdurdodau lleol gyhoeddi data'n flynyddol ynghylch amrywiaeth ethnig ei weithluoedd ysgol a chanfod unrhyw fylchau cyflog sy'n bodoli.                                                                                                                                     |
| 10.5 | Dylai Llywodraeth Cymru weithio gydag UCAS er mwyn sicrhau ei bod hi, ynghyd â'r prifysgolion a CGA, yn gallu cyrchu data derbyniadau manwl mewn perthynas ag ethnigrwydd ymgeiswyr (llwyddiannus ac aflwyddiannus) i gysiau AGA.                                                 |

## Argymhelliad un-ar-ddeg: Gwella amrywiaeth yng ngweithlu ysgolion cyfrwng Cymraeg

Mae angen mesurau penodol er mwyn mynd i'r afael â heriau penodol o ran recriwtio gweithlu sy'n fwy amrywiol yn ethnig mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg.

|      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 11.1 | <p>Dylai Llywodraeth Cymru fwrw ymlaen â'r argymhellion fel y'u nodir yn y Cynllun Gweithredu Cydraddoldeb Hiliol drafft ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg. Yn benodol:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Codi ymwybyddiaeth ymysg plant Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol o addysg cyfrwng Cymraeg, a'u hannog i fanteisio arni, er mwyn sicrhau cydraddoldeb mynediad i bawb at addysg cyfrwng Cymraeg (gan gynnwys y blynyddoedd cynnar, hyd at addysg ôl-16 ac addysg bellach, yn ogystal â Chymraeg i oedolion) trwy gynnwys monitro Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg yn ffurfiol</li> <li>• Awdurdodau lleol yn gweithio gyda'r cymunedau Duon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol i gynyddu nifer y plant sy'n manteisio ar addysg cyfrwng Cymraeg</li> <li>• Herio partneriaid grant Llywodraeth Cymru (gan gynnwys yr Urdd, Mentrau Iaith, Mudiad Meithrin a RhAG) sy'n cefnogi gweithgarwch Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg yr awdurdodau lleol trwy eu fforymau Cynllunio Cymraeg mewn Addysg i ystyried eu rôl o ran mynegi agweddau cadarnhaol ynghylch hil, ethnigrwydd a chydraddoldeb, yn ogystal â'r iaith Gymraeg a'r etifeddiaeth ddiwylliannol.</li> </ul> |
| 11.2 | <p>Dylai'r nod o wella amrywiaeth y gweithlu ysgolion mewn lleoliadau cyfrwng Cymraeg hefyd gael ei gynnwys wrth weithredu pob un o'r argymhellion eraill a wneir yn yr adroddiad hwn.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |

## Cyfeiriadau

Egan, D (2020): Ethnic minority recruitment to the teaching profession in Wales: outcomes of a rapid review of background research evidence (papur ymchwil i Lywodraeth Cymru nas cyhoeddwyd)

CGA (2020): Cynrychiolaeth lleiafrifoedd ethnig yn y gweithlu ysgolion yng Nghymru  
Adroddiad Cam 2 ar gyfer Llywodraeth Cymru (papur ymchwil i Lywodraeth Cymru nas cyhoeddwyd)

Ogbonna, E (2020): Grŵp cynghorol Covid-19 Pobl Dduon, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig y Prif Weinidog. Adroddiad yr is-grŵp economaidd gymdeithasol.

Ar gael yn: <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2020-06/first-ministers-bame-covid-19-advisory-group-report-of-the-socioeconomic-subgroup.pdf>

Cyrchwyd ar 24.06.2021

Llywodraeth Cymru (2021a): Gweinidog yn croesawu adroddiad addysg pobl Dduon, Asiaidd ac Ethnig Lleiafrifol

Ar gael yn: <https://gov.wales/black-asian-and-minority-ethnic-education-report-welcomed-minister>

Cyrchwyd ar 24.06.2021

Llywodraeth Cymru (2021b): Cynllun Gweithredu Cydraddoldeb Hiliol: Cymru Wrth-hiliol.

<https://gov.wales/race-equality-action-plan-anti-racist-wales>

Cyrchwyd ar 24.06.2021

Williams, C (2021): Adroddiad terfynol y Gweithgor Cymunedau, Cyfraniadau a Chynefin Pobl Dduon, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig yn y Cwricwlwm Newydd

Ar gael yn: <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2021-03/black-asian-minority-ethnic-communities-contributions-cynefin-new-curriculum-working-group-final-report.pdf>

Cyrchwyd ar 24.06.2021

### Cam 3 - Cynllun prosiect BAME (Wedi'i ddiweddarw Mawrth 2021)

| Gweithred                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |  | Terfyn amser         |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|----------------------|
| <b>Dechrau'r prosiect</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |  |                      |
| Cyfarfod cychwynnol gyda Llywodraeth Cymru i drafod nodau ac amserlen y prosiect                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |  | 1 Rhagfyr 2020       |
| <b>Ymgysylltu cynnar â rhanddeiliaid allweddol</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |  |                      |
| CGA i roi braslun o'r prosiect, derbyn adborth ar adroddiad Cam 2 a'r argymhellion a thrafod opsiynau ar gyfer ymgysylltu pellach â'r rhanddeiliaid allweddol, gan gynnwys: <ul style="list-style-type: none"> <li>Kim Owen – Llywodraeth Cymru (i gynghori ar ymgysylltu â rhanddeiliaid)</li> <li>Yr Athro Charlotte Williams – Cadeirydd y gweithgor Cymunedau, Cyfraniadau a Chynefin</li> <li>Prif grwpiau ambarél – Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth / Race Council Cymru / Race Equality First / Tîm Cymorth Ieuencid Ethnig</li> </ul> |  | 15 Ionawr 2021 ★     |
| <b>Adroddiad diweddarw i Lywodraeth Cymru</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |  |                      |
| Rhannu'r adroddiad diweddarw gyda Llywodraeth Cymru gan fanylu ar y gwaith ymgysylltu â rhanddeiliaid a gyflawnwyd hyd yma a'r prif themâu sy'n dod i'r amlwg.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |  | 30 Mawrth 2021       |
| <b>Cyfarfodydd rhanddeiliaid</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |  |                      |
| Parhau i gynnal cyfarfodydd â rhanddeiliaid allweddol i drafod adroddiad Cam 2 a'i ganfyddiadau, a datblygu dealltwriaeth o brofiadau byw y system addysg yng Nghymru i unigolion o leiafrifoedd ethnig.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |  | 30 Mai 2021          |
| <b>Grwpiau ffocws cyd-adeiladol</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |  |                      |
| Grwpiau ffocws yn caniatáu i rhanddeiliaid sy'n cynrychioli cymunedau amrywiol ar draws Cymru roi adborth ar waith a gyflawnwyd yn ystod 'Cam 2', rhannu profiadau a safbwyntiau personol o'r system a chyfrannu at y gwaith o ddatblygu ymhellach / cyd-adeiladu syniadau polisi, gan weithio tuag at gynhyrchu cynllun gweithredu.                                                                                                                                                                                                          |  | 30 Mai 2021 ★        |
| <b>Adroddiad ymgysylltu â rhanddeiliaid terfynol ac argymhellion i Lywodraeth Cymru</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |  |                      |
| Rhannu'r adroddiad ymgysylltu â rhanddeiliaid drafft ac argymhellion CGA â Llywodraeth Cymru er mwyn cael adborth                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |  | 30 Mehefin 2021      |
| Cyflwyno'r adroddiad ymgysylltu â rhanddeiliaid terfynol ac argymhellion CGA i Lywodraeth Cymru                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |  | 30 Gorffennaf 2021 ★ |